

Med hjärta för Västra Götaland

Budgetförslag 2027 med plan för 2028 och 2029

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
1 Inledning	7
1.1 Om budgeten och dess roll i styrmodellen	8
1.2 Politiker och tjänstepersoner	8
1.3 Långsiktighet i den ekonomiska och verksamhetsmässiga planeringen	8
1.4 Nämnders och styrelsers fortsatta arbete med budgeten	9
1.5 Budgetens ideologiska förutsättningar	9
1.6 Sammanställning av budgetens mål och fokusområden	12
2 Västra Götalandsregionens verksamheter	14
2.1 Hälsa- och sjukvård.....	14
2.1.1 Strategi för hälso- och sjukvården	14
2.1.2 Trygg och nära vård	16
2.1.3 Sjukvårdens höga kvalitet	17
2.1.4 En träffsäkert förebyggande hälso- och sjukvård	18
2.1.5 Sjukvårdens situation och ekonomi	19
2.1.6 Övergripande strategi för hälso- och sjukvården	21
2.1.7 Utveckla den nära vården	22
2.1.8 Prioritering för jämlik vård med hög kvalitet och tillgänglighet	22
2.1.9 Fortsatt utveckling av digitala vårdformer och tjänster	23
2.1.10 Fokusera på kvalitetsdriven verksamhetsutveckling	24
2.1.11 Använd vårdens resurser på bästa sätt	24
2.1.12 Sjukvård fri från farliga köer	25
2.1.13 Förstärk vården genom konkurrens och mer upphandlad vård	27
2.1.14 En orättvis måttstock	28
2.1.15 Välfärds kriminalitet	29
2.1.16 Förstärkning av ambulanssjukvården	30
2.1.17 En sammanhållen hälso- och sjukvård	30
2.1.18 På väg mot en mer personcentrerad hälso- och sjukvård	31
2.1.19 En förbättrad psykisk hälsa	33
2.1.20 Unga med könsdysfori	34
2.1.21 Första linjens sjukvård och ökad tillgänglighet	34
2.1.22 En psykiatrisk vård som bygger på kunskap	35
2.1.23 Krigsberedskap och sjukvård	36
2.1.24 Specialiserad palliativ vård i Göteborgsområdet	37
2.2 Regional utveckling.....	37
2.2.1 Stärk elektrifieringen och digitaliseringen	38
2.2.2 Ett blomstrande västsvenskt näringsliv med innovativ kraft	38

2.2.3 Landsbygdens och de maritima näringarnas utveckling samt livsmedelsförsörjning	39
2.2.4 Framtidsrusta barn och unga	40
2.2.5 Minska tudelningen på arbetsmarknaden	41
2.2.6 Folkhögskolorna	41
2.2.7 Besöksnäring	41
2.2.8 Effektiva miljöinsatser	42
2.2.9 Biologisk mångfald och friluftsliv	42
2.2.10 Åtgärda infrastrukturbehoven för att knyta samman Västra Götaland	43
2.2.11 Godstransporter	44
2.3 Kollektivtrafik	44
2.3.1 En kollektivtrafik att lita på	44
2.3.2 Ökad trygghet i kollektivtrafiken	45
2.3.3 Pålitliga sjukresor	46
2.3.4 En välfungerande närtrafik	47
2.4 Kultur	47
2.4.1 Kultur med fokus på barn, äldre, landsbygd och civilsamhälle	47
2.4.2 Stärk civilsamhällets roll i kulturlivet	48
2.4.3 Öka läsningen bland barn	48
2.4.4 Kultur för äldre	48
2.4.5 Kulturlivet på landsbygden	49
2.4.6 Ett levande kulturarv	49
2.4.7 Kompletterande finansiering	49
2.4.8 Satsa på fritidskortet	49
3 Västra Götalandsregionens ledningsfunktioner	49
3.1 Regionstyrelsen	49
3.2 Fastigheter	50
3.3 Service	50
3.4 Inköp	51
3.5 Säkerhet och beredskap	51
4 Västra Götalandsregionens medarbetare	52
4.1 En attraktiv arbetsgivare	52
4.2 Ett hållbart arbetsliv	52
4.3 Tillitsstyrning genom ett stärkt och närvarande ledarskap	53
4.4 Senior kompetens	54
4.5 Kraftsamling runt utbildningsuppdraget och framtidens medarbetare	54
5 Hållbarhet	54
5.1 Minskad miljö- och klimatpåverkan	55
5.2 Hållbarhetsarbete för god hälsa, jämlikhet och delaktighet	55

6 Västra Götalandsregionens ekonomi	57
6.1 Ekonomisk utblick	57
6.2 Skatteintäkter och generella statsbidrag	57
6.3 Investeringar	58
6.4 God ekonomisk hushållning	58
6.5 Ekonomisk inriktning för Västra Götalandsregionen	59
6.5.1 Finansiella mål	59
6.5.2 Investeringsram	59
6.6 Fördelning av regionbidrag under perioden	59
6.7 Tabellverk regionbidrag	61
7 Ekonomitabeller	62
7.1 Resultaträkning	62
7.2 Balansräkning	63
8 Beslutspunkter	64

Förord

Vi behöver vänja oss vid att leva i en mer orolig omvärld. Samtidigt måste vi stärka vår egen region för att kunna agera konsekvent och solidariskt gentemot andra. Ett samhälle där politikerna inte förmår skapa enhet, tillit och stabilitet inom sina egna gränser får också svårare att agera klokt utanför dem.

Rysslands anfallskrig mot Ukraina visar med brutal tydlighet hur skör fred och säkerhet kan vara. Konflikterna i Mellanöstern präglas av djupa historiska motsättningar och får konsekvenser långt utanför regionen, inte minst ekonomiskt och säkerhetspolitiskt. I flera afrikanska länder bidrar extremistisk och religiöst motiverad terrorism till att underminera staters stabilitet och människors trygghet.

Vi behöver alla i regionen – och inte minst vi folkvalda – hålla fast vid det som inte får relativiseras: respekten för människovärdet och de grundläggande rättigheter som bär ett civiliserat samhälle. Rätten till liv, frihet och sanning måste försvaras. Inte bara i ord, utan genom konsekvent politiskt ansvarstagande, samarbetsvilja, respekt, och solidaritet.

I Sveriges riksdag finns på en vägg ett kärnfullt citat av teologen och filosofen Augustinus: ”I det nödvändiga: enhet. I det osäkra: frihet. I allt: kärlek.”

Det uttrycker en politisk hållning som är särskilt relevant i vår tid: att hålla samman kring det grundläggande, ge utrymme för legitim oenighet och samtidigt värna respekt, ansvar och omtanke i det offentliga samtalet. Stora utmaningar kan sällan lösas genom kortsiktig konflikt eller symbolpolitik. De kräver breda överenskommelser och ett gemensamt ansvarstagande.

Utan ett starkt Västra Götaland blir vår förmåga att bidra begränsad. En avgörande faktor för regionens ekonomiska utveckling är att fler människor kan och vill arbeta. Men arbete uppstår inte i ett vakuum. Det förutsätter fungerande institutioner som vård, skola och rättsväsende men också samhällsfunktioner som kollektivtrafik, näringsliv och kultur.

Ekonomisk utveckling är därför inte en isolerad fråga om sysselsättning eller tillväxt. Den vilar på ett samspel mellan institutioner, sociala normer och människors förmåga att bidra. Arbetsvilja, ansvarstagande, innovationskraft och kulturell vitalitet är alla delar av samma helhet. Ett samhälle utvecklas när människor ges möjlighet att använda sina förmågor och upplever att deras insats spelar roll.

I grunden handlar detta om människosyn och etik. Hur vi ser på varandra påverkar hur vi organiserar arbete, vård, utbildning och gemenskap. Institutioner fungerar ytterst genom förtroende, ansvar och ömsesidig respekt. Därför är samhällsutveckling inte bara en fråga om resurser, utan också om värderingar.

Förvaltarskapstanken är central i kristdemokratisk politik. Den innebär att vi ska förvalta – inte förbruka – de resurser vi fått ansvar för, vare sig det gäller miljö, ekonomi eller gemensamma samhällsinstitutioner. Politikens uppgift är inte bara att möta dagens behov, utan också att säkerställa att framtida generationer har handlingsutrymme och stabila samhällsstrukturer.

Ordning i finanserna är inte ett tekniskt mål vid sidan av politiken, utan en förutsättning för att politiken ska kunna vara trovärdig och uthållig. Återkommande underskott riskerar att försvaga regionens handlingskraft. När ekonomiska ramar inte respekteras urholkas budgetens funktion som styrinstrument. Utan ekonomisk disciplin blir det svårare att planera, följa upp och utveckla verksamheten.

God hushållning handlar också om att använda skattemedel på bästa möjliga sätt. Därför bör konkurrens i vissa delar av välfärden inte avfärdas av princip, utan prövas som verktyg. Med solidarisk finansiering som självklar grund kan konkurrens bidra till ökad kvalitet, innovation och effektivitet – under förutsättning att den utformas med tydliga krav, transparens och långsiktigt ansvar.

Vi fullföljer den inriktning vi haft i tidigare budgetar. Det innebär att sjukvården prioriteras främst och att regional utveckling därmed får stå tillbaka något. Inom regional utveckling vill Kristdemokraterna ha ett större fokus på att främja fler företag, jobbskapande, goda kommunikationer, ett brett deltagande i kulturlivet, utbildningsmöjligheter samt effektiva miljö- och klimatinsatser. Vi vill ha en fortsatt översyn av onödig administration och kostsamma externa upphandlingar och evenemang samt bristande effektivitet inom lokalförsörjningen. Likaså måste sjukvårdens produktivitet förbättras och icke-evidensbaserade behandlingsmetoder fasas ut. Det mest akuta gäller vårdköerna. Att korta köerna är inte enbart en organisatorisk fråga, utan en fråga om människovärde och tillgänglighet.

För att minska väntetiderna krävs att hela vårdkapaciteten används bättre. Regionen behöver i högre grad ta tillvara den kompetens och kapacitet som finns hos externa utförare, samtidigt som vårdens organisation och arbetssätt utvecklas. Omställningen till en mer sammanhållen och effektiv hälso- och sjukvård måste intensifieras.

Ett fungerande samspel mellan regionens egna verksamheter och privata vårdgivare är centralt. Lika viktigt är samarbetet mellan region och kommun. När patienter inte längre behöver specialistsjukvård måste övergången till kommunal vård och omsorg fungera smidigt och tryggt. Det förutsätter god planering, tydliga ansvarsförhållanden och kontinuerlig kompetensutveckling för kommunernas vårdpersonal.

Även samarbetet mellan regioner behöver stärkas. Vårdköerna ser olika ut i landet, vilket skapar möjligheter till bättre resursutnyttjande genom samordning och patientflöden över regiongränser. En mer flexibel användning av vårdkapacitet kan bidra till att fler patienter får hjälp snabbare.

Målet är en vård där varje patient får rätt vård, av rätt kompetens, i rätt tid. En kvalificerad och värdig vård fri från farliga köer ska vara utgångspunkten för sjukvårdens organisering och prioriteringar.

Stefan Svensson, gruppledare

1 Inledning

Politiken i Västra Götaland handlar ytterst om oss som bor här. Om barnet som behöver snabb tillgång till specialistvård. Om den äldre som vill känna trygghet i att vården finns nära när livet blir skört. Om sjuksköterskan, läkaren och undersköterskan som varje dag bär upp vården med sitt yrkeskunnande, sitt tålamod och sitt ansvarstagande.

Men politiken handlar också om det som inte fungerar som det borde. Om busschauffören som varje morgon möter resenärerna med ett leende och lättar upp stämningen på sträckan, men som ibland möts av hot och en otrygg arbetsmiljö. Om kvinnan som tvekar inför att ta genvägen genom gångtunneln när mörkret faller och få människor rör sig ute. Om vårdpersonalen på en pressad avdelning där larmet ringer samtidigt i flera rum, där tiden för återhämtning är knapp och där ansvaret för patienterna alltid måste gå först.

Regionens beslut påverkar människors vardag varje dag; i vården, i kollektivtrafiken och i det offentliga rummet. Därför handlar denna budget ytterst inte bara om siffror och tabeller, utan om trygghet, ansvar och värdighet i människors liv.

Kristdemokratisk politik utgår från allas lika och okränkbara människovärde. Varje människa är unik och genuint värdefull. Samhällets institutioner – däribland vår region – har därför ett stort ansvar att värna liv, hälsa och trygghet i vardagen.

I budgetar och verksamhetsplaner formuleras ofta mål som beskriver hur vi vill att samhället ska fungera – en tillgänglig vård utan långa väntetider, trygga resor i kollektivtrafiken och arbetsplatser där medarbetare har goda villkor. Sådana mål är nödvändiga för att ange riktning och ambition. Men det är också viktigt att skilja mellan mål och verklighet. Att formulera höga ambitioner är inte detsamma som att sopa problemen under mattan som om de redan är lösta. En ansvarsfull politik måste därför både våga beskriva hur vi vill att samhället ska se ut och samtidigt vara ärlig om de brister och utmaningar som faktiskt finns.

Denna budget tar sin utgångspunkt i en enkel övertygelse: Västra Götaland ska vara en region där människor kan känna tillit till vården när den behövs, till kollektivtrafiken i vardagen och till att samhället står på deras sida när utmaningar uppstår. Vår region ska ge förutsättningar för ett gott liv. Men det är vars och ens ansvar att fylla det goda livet med gott innehåll.

Samtidigt står regionen inför betydande utmaningar. Vi måste höja hälso- och sjukvårdens beredskap. Den måste fungera i fred som krig. Regeringen har skapat incitament att korta sjukvårdsköerna, men vi kan mer. Personalen upplever en pressad arbetsmiljö. Nyrekrytering måste fungera långt bättre och de ekonomiska förutsättningarna har blivit mer ansträngda. Dessa problem kan inte mötas med kortsiktiga lösningar utan kräver tydliga prioriteringar och långsiktigt ansvarstagande.

Vi utgår från tre prioriteringar: att stärka tillgängligheten i vården, att förbättra villkoren för vårdens medarbetare och att säkerställa en ansvarsfull ekonomisk förvaltning av skattebetalarnas pengar. Vi är övertygade om att en region som sätter människan i centrum också bygger en starkare och mer hållbar välfärd.

1.1 Om budgeten och dess roll i styrmodellen

Budgeten är ett grundläggande styrinstrument. En budget ska innehålla alla planerade inkomster och utgifter. Den ger en helhetsbild över regionens verksamheter och en möjlighet att planera, styra, kontrollera och följa upp verksamheterna men också att prioritera bättre. Denna budget för Västra Götaland innehåller de mål vi kristdemokrater har och de prioriteringar vi vill göra för 2027 och planer för 2028 och 2029. Vi utgår ifrån de gemensamma mål och planer som regionfullmäktige har antagit. Budgeten förmedlar den strategiska inriktning för Västra Götalandsregionen som vi kristdemokrater vill se under den kommande treårsperioden och utgör ett underlag för styrning av den fortsatta verksamheten och planeringen för nämnder och styrelser.

Den budget regionfullmäktige antar utgör den ram som sätter gränser för verksamheten inför nästkommande år. Här visar vi kristdemokrater våra ambitioner med mål och ekonomi inom såväl de områden VGR enligt lag ska bedriva verksamhet som inom andra områden VGR åtagit sig.

1.2 Politiker och tjänstepersoner

Det är viktigt att klargöra skillnaderna i ansvar och uppdrag mellan folkvalda och de personer som de folkvalda anställer med skattemedlen. De folkvalda politikerna har genom allmänna och fria val fått förtroende och mandat av medborgare och andra invånare att representera dem i politiska församlingar som beslutar om gemensamma angelägenheter. För Västra Götalands del gäller det regionfullmäktige som fungerar som riksdagen på den nationella nivån. Regionfullmäktige tar övergripande beslut om regionens budget och verksamheter. Regionstyrelsen fungerar som en regering i Västra Götaland.

För att genomföra de beslut de folkvalda politikerna fattar anställs sakkunniga på en rad olika områden. Dessa sakkunniga kan till exempel vara utredare, ekonomer, jurister, läkare, sjuksköterskor, undersköterskor, busschaufförer. Uppdragen kan vara allt ifrån regiondirektör till städpersonal. Alla är viktiga för att verksamheterna ska fungera. Ingen är märkvärdigare än någon annan. De demokratiskt valda politikerna beslutar om mål, budget och verksamhetsplanering utifrån en välgrundad människosyn och etik. De anställda, tjänstepersonerna, gör verkstad av besluten utifrån den kompetens och det konkreta ansvar de har. Folkvalda politiker går till val vart fjärde år och valutslaget avgör deras makt och ansvar. De anställda tar ansvar för att genomföra sina uppdrag enligt lag, reglemente och arbetsbeskrivningar.

Det är avgörande att uppdelningen fungerar för att vår demokrati ska kunna fungera effektivt. Politiker ska inte ägna sig åt detaljstyrning. Tjänstepersonerna ska inse att de är anställda för att genomföra politiska beslut. Går de utöver sina befogenheter underminerar det vår demokrati och leder till tjänstemannavälde utan ansvar inför invånarna.

1.3 Långsiktighet i den ekonomiska och verksamhetsmässiga planeringen

Fokus i arbetet med budget och uppdrag/överenskommelser har tidigare i stor utsträckning varit på kommande verksamhetsår. Därmed har planering och åtgärder ofta skett med ett kortsiktigt perspektiv. Den nya politiska organisationen syftar bland annat till att flytta fokus till mer strategiska frågor med mer långsiktigt perspektiv. Det innebär att styrelsers och nämnders flerårsplanering med budget och genomförande av

givna uppdrag, både för ekonomi och verksamhet, ska ges ett större utrymme. Det innebär bland annat att anpassningar av verksamhet till givna uppdrag, ekonomiska resurser och inriktning ska beskrivas i flerårsplaneringen.

För att få mer långsiktighet i planeringen är inriktningen att fasa ut den ettåriga budgeten för utförarstyrelserna. Uppdrag och ekonomiska förutsättningar ska i stället utgå från flerårsplaneringen.

1.4 Nämnders och styrelser fortsatta arbete med budgeten

Nämnder och styrelser ska i tillämpliga delar bryta ner de mål och riktlinjer som regionfullmäktige ger i sin budget och planera sin verksamhet i linje med dessa. Regionstyrelsen ska, under sin uppsiktsplikt, följa hur nämnders och styrelser arbete fortskrider med genomförande av budget 2027 samt planer för 2028 och 2029.

1.5 Budgetens ideologiska förutsättningar

Vad är ett politiskt mål? Ett politiskt parti med självrespekt måste se till helheten och inte gynna särintressen eller egna positioner. I europeisk politisk filosofi har detta ofta formulerats som strävan efter det gemensamma goda eller bästa. Det är också Kristdemokraternas övergripande mål: att bidra till ett samhälle där alla invånare, under eget ansvar, ges reella förutsättningar att leva ett gott liv.

Men vad innebär då ett gott liv? Finns det gemensamma förutsättningar för detta, oberoende av kön, läggning, ålder eller livssituation? Ja, de handlar om sådant som inom moralfilosofin brukar beskrivas som grundläggande värden. Det är värden som utgör nödvändiga förutsättningar för mänskligt blomstrande.

Till dessa hör exempelvis liv, hälsa, frihet, kunskap, sanning, gemenskap och rättvisa. De är inte medel för andra mål, utan har värde i sig själva och fungerar samtidigt som motiv och mål för mänskligt handlande. Att värna dessa värden – hos sig själv och hos andra – följer av en grundläggande moralisk rationalitet och intuition hos människan. Samtidigt finns det värden som är instrumentella, såsom makt, pengar och status. Dessa kan vara legitima, men endast i den mån de bidrar till att förverkliga de grundläggande värdena. De saknar egenvärde och kan därför inte utgöra politikens yttersta motiv och mål.

Ur denna värdegrund följer en etik där värden, rättigheter och skyldigheter hänger samman. Om vissa värden är grundläggande, följer också att varje människa har rätt att förverkliga dem – och att andra har en skyldighet att respektera detta. Det är dessa egenvärden som ligger till grund för de mänskliga rättigheterna.

Denna etiska tradition kallas för naturrätt. Med detta avses inte naturens lagar, utan de normer som följer av människans natur och hennes grundläggande behov av att utvecklas och leva ett värdigt liv. Naturrätten utgör därmed en moralisk grund och referensram för lagstiftning och politiska beslut. I modern tid har denna tradition kommit till uttryck i centrala dokument som FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga.

Dessa dokument konkretiserar de grundläggande värdena i form av rättigheter som ska respekteras av stater och institutioner.

För regional politik i Västra Götaland innebär detta att det övergripande målet inte enbart är effektivitet eller tillväxt, utan att skapa förutsättningar för ett gott liv för alla invånare. Det gäller särskilt områden som hälso- och sjukvård, utbildning, kultur och infrastruktur, samhällsfunktioner som direkt påverkar människors möjligheter att förverkliga de grundläggande värdena. När sådana förutsättningar finns, skapas också utrymme för välbefinnande och livstillfredsställelse, både för individer och för de gemenskaper de ingår i, såsom familjer, föreningar och lokalsamhällen. Det är en politik för det gemensamma bästa. Det är först när alla invånare har förutsättningar att förverkliga dessa värden som politiken kan förverkliga det gemensamma goda samhället.

Hur mäts då lycka i Västra Götaland? Något entydigt mått finns inte, men det finns indikatorer som ger en rimlig bild av människors livsvillkor. Hit hör hur väl sjukvården fungerar, dess förmåga att rädda liv, bota, lindra och trösta, liksom kvaliteten i utbildning, den ekonomiska utvecklingen, fungerande infrastruktur och ett levande kulturliv. Tillsammans speglar dessa faktorer viktiga dimensioner av människors välbefinnande. Världshälsoorganisationen (WHO) inom FN definierar hälsa som "ett tillstånd av fullständig fysiskt, mentalt och socialt välmående.

Samtidigt kan lycka inte reduceras till yttre förhållanden. Den förutsätter också en övertygelse och upplevelse av mening. Hälsa, trygghet och materiella villkor är nödvändiga, men inte tillräckliga. Människor behöver även mening med livet för att kunna leva och växa som människa och bidra till samhället. Denna andliga dimension, respekterar och fångar WHO med "spiritual dimension" och begreppet "spiritual wellbeing". I vårt sekulära land talas det om "existentiell hälsa". Det viktiga är emellertid inte att offentliga myndigheter propagerar den ena eller andra filosofiska eller religiösa övertygelsen utan att man erkänner att denna dimension är verklig i invånarnas liv och vill man verka för det gemensamma goda så ska myndigheter i sin utövning inte främja eller bekämpa det utan respektera det.

Denna andliga eller existentiella dimension är svårare att mäta, men handlar om mening och syfte med livet, hopp och helhet, delaktighet och integration i samhället samt tillit och existentiell trygghet. Det handlar inte om något slags kulturkamp utan om insikten att även den andliga/existentiella dimensionen har stor betydelse för både individers identitet, personutveckling, inre styrka, livskvalitet och samhällets långsiktiga hållbarhet.

För politiken innebär detta en viktig insikt: även om regionens budget främst påverkar yttre villkor, får den indirekta konsekvenser för människors inre liv. Ett samhälle som främjar gemenskap, kultur, delaktighet och tillit stärker också människors motivation och livsmening.

Kristdemokraternas utgångspunkt är att politiken ska ta hänsyn till hela människan – kroppsliga, sociala och andliga/existentiella dimensioner. Detta kan uttryckas i olika begreppsliga traditioner, såsom personalism och naturrätt, men kärnan är densamma: varje människa har ett okränkbart värde och ska ges förutsättningar att utvecklas som person i gemenskap med andra.

En sådan människosyn får konkreta konsekvenser för prioriteringar i politiken. Den innebär att vård, utbildning och sociala insatser inte enbart ska styras av effektivitet eller nytta i snäv mening, utan av respekt för varje människas okränkbara värde och social integritet. Den ligger också i linje med den etiska grund som redan kommer till uttryck i svensk lagstiftning, exempelvis i hälso- och sjukvårdens prioriteringsprinciper.

En hållbar regional utveckling förutsätter därför mer än ekonomisk tillväxt. Den kräver institutioner och verksamheter som stärker människors hälsa, relationer, ansvarstagande och möjlighet att finna mening, så att de genom självinsikt, ansvar och värdeförankring växer till i sin inre människa och utvecklar en stabil och god personlighet. Först när dessa förutsättningar är på plats kan vi tala om ett samhälle som verkar för det gemensamma goda, där människor inte bara lever, utan också lever väl.

1.6 Sammanställning av budgetens mål och fokusområden

Prioriterade mål för 2027-2029	Fokusområden 2027
<p>Invånarnas tillgång till den vård de behöver ska öka.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stärka tillgängligheten och korta väntetiderna för både första besök och behandling genom ökad produktivitet. • Minska beläggningen på regionens vårdplatser. • Stärka hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete för att därigenom bidra till en mer effektiv hälso- och sjukvård. • Utförarna ska ha förutsättningar för att med en ekonomi i balans tillgodose invånarnas behov av hälso- och sjukvård. • Mer vård ska upphandlas av alternativa utförare i syfte att öka tillgängligheten. • VGR ska verka för införandet av fler vårdval.
<p>En hälso- och sjukvård som arbetar för en ökad psykisk hälsa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stötta barns psykiska hälsa genom att arbeta personcentrerat i ett sammanhållet system. • Öka tillgängligheten till vård för invånare med psykisk ohälsa genom att skapa fungerande samverkan mellan olika aktörer.
<p>Invånarna ska få en god vård på rätt vårdnivå.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Öka takten i omställningen till nära vård. • Fortsätta utveckla primärvården, digitalt och fysiskt, till den naturliga ingången för patienten till hälso- och sjukvården. • Stärka mobila arbetsätt. • Verka för ett mer digitalt vårdutbud utifrån invånarens behov. • Utveckla egenvård samt patienternas medskapande. • Fortsätta utvecklingen av vårdssamverkan tillsammans med kommunerna.
<p>Västra Götalandsregionen ska vara en ledande och attraktiv arbetsgivare med konkurrenskraftiga löner och ett hälsofrämjande ledarskap som grund.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Fortsatt arbete med konkurrenskraftiga löner inom ordinarie löneöversyn. • Stärka möjligheter till alternativ arbetstidsförläggning samt alternativa arbetsätt som exempelvis kombitjänster. • Utveckla lärmiljöer, handledning och arbetsätt för att skapa förutsättningar för verksamhetsförlagd utbildning. • Arbetet med att nå normtal för antal medarbetare per chef ska prioriteras och förutsättningar för första linjens chef ska förbättras för ett mer hälsofrämjande ledarskap.

Medarbetares arbetsmiljö ska förbättras genom satsningar på en hållbar arbetsmiljö och organisatoriska friskfaktorer.	<ul style="list-style-type: none"> • Använd kompetens rätt genom uppgiftsväxling och prioritering av arbetsuppgifter. • Förbättra arbetsmiljön genom åtgärder som utgår från evidens.
Digitalisering ska bidra till organisationens förmåga att möta framtidens utmaningar.	<ul style="list-style-type: none"> • Skapa förutsättningar för en god digital infrastruktur och möjliggöra delning av data samt användning av modern teknik. • Digitalisering ska skapa värde för användarna och vara en modern och hållbar digital miljö för invånare och medarbetare.
Västra Götalandsregionen ska verka för en minskad miljö- och klimatpåverkan i Västra Götaland.	<ul style="list-style-type: none"> • Öka takten i det klimatstrategiska arbetet för att minska utsläppen. • Stärk den biologiska mångfalden. • Förstärk arbetet med cirkulär ekonomi.
Stärka innovationskraften – för ett hållbart och konkurrenskraftigt näringsliv i framkant.	<ul style="list-style-type: none"> • Främja företagsamhet och kapacitet för förnyelse. • Industrins gröna omställning.
Bygga kompetens för bättre kompetensförsörjning och livslångt lärande.	<ul style="list-style-type: none"> • VGR ska stödja insatser som möter den kompetensförsörjningskris som privat och offentlig sektor står inför. • Förbättra matchningen på arbetsmarknaden.
Öka inkluderingen – för tillit och sammanhållning.	<ul style="list-style-type: none"> • Stärka dialogen med det civila samhället. • Framtidsrusta barn och unga.
Knyta samman Västra Götaland – för hållbar och förbättrad tillgänglighet.	<ul style="list-style-type: none"> • Utveckla attraktiv kollektivtrafik som bidrar till geografisk tillgänglighet och jämlika förutsättningar. • Kollektivtrafiken i kombination med andra färdmedel ska bidra till minskad miljöpåverkan och vara resurseffektiv, klimatsmart och robust. • Stärkt infrastruktur och strategiskt påverkansarbete för ett transporteffektivt och uppkopplat Västra Götaland. • Trygghetsinsatserna inom kollektivtrafiken ska utökas.
Västra Götalandsregionen ska ha förmågan att bedriva samhällsviktig verksamhet i händelse av krig eller kris.	<ul style="list-style-type: none"> • Säkerställa kontinuitet i samhällsviktig verksamhet. • Stärka försörjningsberedskapen.
Ökad måluppfyllelse för VGR:s hållbarhetsmål.	<ul style="list-style-type: none"> • Den idéburna sektorns möjligheter att bidra till den lokala och regionala utvecklingen ska stärkas. • Minska VGR:s negativa miljö- och klimatpåverkan • Öka VGR:s positiva påverkan för god hälsa, jämlikhet och delaktighet
Ett fritt, rikt och starkt kulturliv i hela Västra Götaland.	<ul style="list-style-type: none"> • Deltagandet i kultur- och samhällslivet ska stärkas. • Minska den ofrivilliga ensamheten. • Stärka kulturens infrastruktur.

VGR ska ha en god finansiell flexibilitet och styrning.	<ul style="list-style-type: none"> • Låg andel långsiktigt bindande kostnader. • God budgetföljsamhet.
VGR ska ha en god finansiell stabilitet och balans.	<ul style="list-style-type: none"> • Stabil kostnadsutveckling. • Positiva ekonomiska resultat.
VGR ska ha en god finansiell kapacitet.	<ul style="list-style-type: none"> • God kortsiktig betalningsförmåga • Tryggt pensionsåtagande. • Positiv soliditet.

2 Västra Götalandsregionens verksamheter

Västra Götalandsregionen bedriver sin huvudsakliga verksamhet inom nedanstående fyra områden: hälso- och sjukvård, regionutveckling, kollektivtrafik och kultur. Grunden för ambitionerna och inriktningen inom dessa utgår från de strategier och planer som fastslås för respektive område. Det är utifrån dessa som mål, ambitioner, aktiviteter och åtgärder ska planeras och genomföras.

2.1 Hälso- och sjukvård

2.1.1 Strategi för hälso- och sjukvården

Västra Götalandsregionen är med svenska mått mätt en stor region. Det gäller geografi, befolkning och verksamhet. Det utgör ett stort ansvar för regionens folkvalda politiker att leda och förvalta. Det finns en bred kompetens såväl i som utanför själva organisationen och goda förutsättningar att samordna verksamheter. Regionen har möjlighet att hantera och driva förändringar inte bara i den egna organisationen utan också i samhället i stort. Samtidigt har regionen stora utmaningar när det gäller till exempel demografi, kompetensförsörjning, tillgänglighet och ekonomi.

Den demografiska utvecklingen i Sverige och andra höginkomstländer präglas av en snabbt åldrande befolkning. Enligt prognoser från Statistiska centralbyrån förväntas andelen äldre fortsätta öka markant under de kommande decennierna. Redan idag är omkring 15 procent av befolkningen 70 år eller äldre, och andelen väntas överstiga 20 procent fram till 2070.

Till år 2030 beräknas antalet personer som är 80 år eller äldre uppgå till cirka 810 000–812 000 personer, motsvarande omkring 7,5 procent av befolkningen, jämfört med drygt 5 procent idag. Samtidigt väntas denna grupp öka kraftigt även relativt sett – i flera prognoser med upp till omkring 50 procent på drygt ett decennium.

Den regionala utvecklingen följer samma mönster. I samtliga län, inklusive Västra Götaland, ökar andelen äldre, särskilt i de högsta åldersgrupperna. Till 2040 beräknas omkring 8 procent av befolkningen vara 80 år eller äldre, jämfört med cirka 5 procent idag. Denna utveckling drivs främst av att de stora födelsekullarna från 1940-talet nu nått hög ålder, i kombination med fortsatt stigande medellivslängd och låga födelsetal.

Den ökade livslängden innebär betydande möjligheter. Fler lever längre med god hälsa och kan leva ett gott liv längre och bidra i familjeliv, civilsamhälle och arbetsliv under fler år. Äldre har även erfarenhet och förvärvat kompetens vilket utgör en viktig resurs i olika sammanhang och även arbetslivet. En åldrande befolkning innebär således en stor potential för ökad livskvalitet, social sammanhållning och hållbar samhällsutveckling.

Men konsekvenserna för hälso- och sjukvården är också betydande. En ökande andel äldre innebär en högre vårdtyngd, då äldre patienter oftare har flera samtida och komplexa sjukdomstillstånd. Antalet multisjuka ökar därmed successivt. Samtidigt leder utvecklingen till en ökad efterfrågan på sjukvård, vårdplatser och omsorgsinsatser. Detta medför stigande kostnader för både läkemedel och personal, samtidigt som försörjningskvoten förändras när andelen personer i arbetsför ålder växer långsammare än antalet äldre. Sammantaget innebär detta att hälso- och sjukvårdssystemet står inför strukturella utmaningar vad gäller kapacitet, kompetensförsörjning och långsiktig finansiering.

Men det faktum att vi i snitt lever längre måste först ses som något verkligen positivt. När det konstateras att vi människor får leva allt längre kommer som på beställning problemen för sjukvårdens och regionens ekonomi på tal. Denna negativism måste vi ändra på. Verkligheten är ju i grund och botten positiv när vi får längre liv än förväntat. Ett längre liv kan ju också ge så mycket av glädje, vänskap, mognad, kunskap och nya och gamla fördjupade relationer.

Regionen behöver anpassa sjukvård, omsorg och arbetsliv för att skapa bättre förutsättningar för friska och aktiva år med förebyggande vård och robust hälsa. Sjukvårdens uppdrag kan då uppfyllas och vården kan underlättas genom att en större andel av de ekonomiska resurserna kommer läggas på digitala lösningar för att personalens tid ska kunna läggas på de patienter som har störst behov. Därför är det även nödvändigt med förändrade arbetssätt och en effektivare samverkan mellan sjukvård och kommunernas äldreomsorg. Vårdplatser kan behövas i mellanvårdsformer på andra platser än i sjukhusen. För att kunna forma verksamheten tillsammans med och för invånarna, handlar det om att arbeta som ett sammanhållet hälso- och sjukvårdssystem, att få mandat och våga göra nytt och annorlunda samt att lära av varandra. Tydliga prioriteringar inom hälso- och sjukvården kommer också krävas.

Det går inte att räkna med att det på sikt kommer bli fler medarbetare inom hälso- och sjukvården. Konkurrens om arbetskraften kommer i stället öka. Arbetsmiljöerna måste därför bli mer attraktiva och sjukvården måste bli bättre på att både rekrytera och behålla personalen. Regionen måste kunna ta tillvara de äldre anställdas erfarenhet och kompetens genom att på bred front behålla dem som mentorer och coacher för de yngre och oerfarna. Anställda måste kunna varva ned successivt med yrkeslivet i stället för ett tvärstopp vid pensioneringen.

Förändringarna, för att nå ett sammanhållet hälso- och sjukvårdssystem, utgår från regionens strategier för hälso- och sjukvården, 1. Omställningen till en god och nära vård 2. Sveriges bästa offentliga arbetsgivare samt 3. Satsningen på en gemensam och bra miljö för vårdinformation. Ett sammanhållet hälso- och sjukvårdssystem är en nyckel för att nå målen i strategierna. Förändringarna som strategierna innebär är beroende av varandra. Hälso- och sjukvårdssystemet är större än regionen, vilket kräver samverkan i utvecklingen tillsammans med kommuner, privata vårdgivare och det civila samhället.

2.1.2 Trygg och nära vård

Under normala omständigheter vill vi alla vara friska och vi är beredda att offra mycket, om inte allt, för att bli friska och för att vi eller våra närstående ska få bästa möjliga vård och omsorg. Vi är ytterst angelägna om att sjukvården ska fungera väl och vi gläds oerhört över alla fantastiska insatser som görs när vi själva eller någon annan räddas tillbaka till livet eller botas från någon sjukdom. På motsvarande sätt kan långa köer på akuten eller uppskjutna operationer väcka frustration och oro eftersom hälsan är så grundläggande och betydelsefull för hela livet. Hälsa är ett grundläggande värde. Hälsa visar oss vad god etik kan vara. Att verka för god hälsa är något självklart moraliskt gott. Motsatsen är moraliskt ont.

Målet med VGR: s hälso- och sjukvård är enligt Hälso- och sjukvårdslagen ”god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen.” Denna hälso- och sjukvård ska ges ”med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet.”

För att sjukvårdens mål ska kunna uppfyllas måste enligt samma lagstiftning kvaliteten i verksamheten ”systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.” Om en sådan vård ska kunna säkras med hög kvalitet och tillgänglighet för alla invånare menar vi kristdemokrater att det finns ett antal nödvändiga förutsättningar. Människosynen och den naturrättsliga etiken måste hållas levande. Människovärdet är dessutom inte bara lika för alla. Det har en oskattbar nivå. Alla människor har ett unikt och okränkbart värde och ska behandlas därefter. Detta ställs särskilt på sin spets när det gäller hälso- och sjukvård. Där är vi som svagast när vi är patienter, men samtidigt är vi alla unika. Och om hälsan och sjukvården är oerhört viktig när det gäller dig och dina nära, så finns det ingen rationell grund för att det inte skulle gälla alla andra.

En risk bland flera är något som vi kan kalla avpersonifiering. Vi måste i alla sammanhang behandla varandra som personer, vilket betyder som fullvärdiga medmänniskor. Det borde vara praxis inom politiken och så även inom all hälso- och sjukvård. Under rubriken ”socialt” i anamnesen förs normalt in relevanta sociala förhållanden som anhöriga (till exempel föräldrar, syskon, make, maka, livskamrat, barn, barnbarn), yrke, tidigare yrke, utbildning, hobby, intressen). Allt för att vården och relationen ska kunna vara så pass personlig så att anställda i samtal ska kunna lyfta patientens egenvärde och självkänsla, men också så att personalen ska kunna identifiera sig med patienten. Patienten får aldrig bara bli ett personnummer, sängnummer eller rumsnummer på en avdelning. Denna omistliga del av det mänskliga får inte rationaliseras bort. En avpersonifiering kan leda till distans och förtingligande på ett sätt som egentligen ingen vill bli behandlad.

Vi människor vill leva ett gott liv. Vi vill leva och förverkliga grundläggande värden som skapar ett sådant gott liv. Det gäller hälsa som vi självklart vill kombinera med andra grundläggande värden som frihet, vänskap, sanning, kunskap (utbildning) och rättvisa. När alla människor i ett land kan förverkliga värden som dessa är landet civiliserat och politiken har nått ett viktigt mål. Det gemensamma goda uppnås genom att alla människor ges förutsättningar och möjligheter att förverkliga ett gott liv.

Subsidiaritet och solidaritet är två vägledande kristdemokratiska principer. Principen om subsidiaritet innebär att beslut ska fattas på lägsta möjliga ändamålsenliga nivå. För att skapa en så god vård som möjligt tror vi att fler beslut ska föras ut från politiken och

tillbaka till professionen. De som arbetar inom sjukvården ska veta att de har makten och ansvaret att vara med och utforma morgondagens sjukvård. Vi vill skapa ett arbetsklimat där varje medarbetare känner en lust och ett ansvar att vara med och utveckla och förbättra hälso- och sjukvården. Det är ett medmänskligt arbete och det är i ordets rätta mening verkligen ett politiskt arbete för det gemensamma bästa.

Principen om solidaritet innebär en sammanhållning människor emellan i till exempel en viss grupp, ett sammanhang, ett grannskap eller en landsdel. I VGR gäller det inte minst sjukvården, som vi axlar gemensamt via skattsedeln. Kristdemokraterna menar att hälso- och sjukvården ska vara solidariskt finansierad och behovsstyrd. Men en hälso- och sjukvård byggd på människovärdes- och behovsprincipen kräver också prioriteringar. Med detta följer en avgränsning mot de åtaganden som inte omfattas av en solidarisk finansiering. Sådana insatser bör den enskilde själv välja, finansiera och prioritera. Den solidariskt finansierade hälso- och sjukvården ska vara ändamålsenlig och kostnadseffektiv, bygga på patientsäkerhet och vara baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet. Vår gemensamma hälso- och sjukvård ska kännetecknas av kvalitet, kontinuitet och valfrihet. Flera olika vårdgivare kan stimulera till nytänkande och tillföra vården nya dimensioner. Privata, kooperativa och ideellt drivna alternativ ska ges förutsättningar att utvecklas.

2.1.3 Sjukvårdens höga kvalitet

Den medicinska utvecklingen inom hälso- och sjukvården har varit mycket framgångsrik sedan regionen bildades 1999. Så är även visionen om personcentrerad vård. Det finns därför mycket gott att säga om sjukvården i Västra Götaland. Kvaliteten står sig väl när vår sjukvård jämförs internationellt. Livräddande, botande, lindrande och tröstande insatser görs dagligen och sjukvårdspersonalen är värd all uppmuntran. Men ingen verksamhet saknar förbättringspotential och i vissa delar är bristerna allvarliga. Helhetsbilden av kvaliteten dras inte minst ned till följd av den bristfälliga tillgängligheten.

Målet för svensk hälso- och sjukvård är en god hälsa och en vård på lika villkor. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Detta sammanfattar Hälso- och sjukvårdslagen. Patientlagen värnar patientens integritet, självbestämmande och delaktighet. Förutsättningen är en god kvalitet på vården, som ska stå i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Sjukvården ska helt enkelt utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Något annat är lagbrott.

Denna formulering ”vetenskap och beprövad erfarenhet” står för någonting mycket viktigt. När den medicinska vetenskapen genom forskning, granskning och publicering gjort sitt och myndigheter som Socialstyrelsen och läkemedelsverket gett klartecken, då är det dags för vårdinsatser inom den reguljära sjukvården. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) är en expertmyndighet, som oberoende granskar metoder och insatser inom sjukvården. Deras resultat ligger till grund för Socialstyrelsens riktlinjer. Vad som sker inom den akademiska forskningens ramar täcks av forskningsetisk lagstiftning. Om vetenskap och beprövad erfarenhet saknas för insats eller vård som praxis, får sjukvården inte bedriva den.

I rapporten *Delredovisning av den nationella sjukhustillsynen* av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) från januari 2023 riktas skarp kritik mot många av landets sjukhus. Framför allt är det akutsjukvården som uppvisar brister. Antalet vårdplatser motsvarar inte behoven och patientsäkerheten äventyras när väntetiderna blir långa och avdelningarna överbeläggs. Den stora vårdreformen "Omställningen", som handlar om att mer vård ska ske utanför sjukhusen och närmare patienterna, exempelvis inom primärvården och vid äldreboenden, sägs gå för långsamt. I omställningen ingår primärvården, men akutsjukhusen kan inte renodlas om inte primärvården fått större kapacitet för att kunna fånga upp dem som tidigare i onödan åkte till akuten. Primärvården behöver således byggas ut och äldresjukvården förbättras.

Dessutom finns det en alltför stor risk att sjukvårdens kvalitet varierar inom länet. Variationen visar att det finns ett gap mellan aktuell och väsentlig kunskap och den konkreta verkligheten i sjukvården. En annan utmaning är de sociala skillnaderna i folkhälsa och att hälsan i vissa utsatta grupper inte utvecklats på samma positiva sätt som i befolkningen som helhet. Utöver detta medför den demografiska utvecklingen att sjukvården har betydande utmaningar framför sig. Våra akutsjukhus får dessutom ofta in patienter med en komplex medicinsk multimorbiditet, det vill säga enskilda personer som har ackumulerat flera kroniska sjukdomar. Den lite friskare och mer lättskötta majoriteten syns ofta inte på sjukhusavdelningarna. De omhändertas på mottagningar eller av primärvård.

2.1.4 En träffsäkert förebyggande hälso- och sjukvård

Det förebyggande och hälsofrämjande arbetet är en central del av ett långsiktigt hållbart hälso- och sjukvårdssystem. Samtidigt måste sådana insatser utformas så att de inte tränger undan vård för patienter med redan stora och akuta behov. Hälso- och sjukvårdens resurser är begränsade och ska användas där de behoven är som störst och gör störst nytta, i enlighet med den nationella prioriteringsplattformen.

Preventiva insatser inom vården bör därför i första hand vara träffsäkra och riktas till grupper med förhöjd risk för sjukdom och ohälsa. Samtidigt visar erfarenheter från folkhälsoarbetet att breda insatser för att påverka levnadsvanor i hela befolkningen ofta har störst effekt när de genomförs genom strukturella åtgärder i samhället, exempelvis inom utbildning, stadsplanering, arbetsliv och genom lagstiftning. Den typen av folkhälsoarbete ligger i stor utsträckning på statlig och kommunal nivå.

Västra Götalandsregionens ansvar är främst att bidra med medicinsk kompetens, tidig upptäckt av riskfaktorer och riktade insatser i mötet med patienter. Den nära vården – genom vårdcentraler, barnavårdscentraler, ungdomsmottagningar, barnmorskemottagningar, familjecentraler, rehabilitering och tandvård – har en särskilt viktig roll i detta arbete. Här finns goda möjligheter att identifiera risker i tid och erbjuda individanpassade preventiva insatser.

För att nå resultat krävs också en väl fungerande samverkan mellan region, kommuner, statliga aktörer, näringsliv och civilsamhälle. Ett långsiktigt folkhälsoarbete bidrar till ett mer motståndskraftigt samhälle, vilket bland annat blev tydligt under covid-19-pandemin. Särskild uppmärksamhet bör riktas mot grupper med sämre hälsa, där

insatser ofta har större potential att både förbättra hälsan och minska ojämlikhet.

Individens egna förutsättningar och val har samtidigt stor betydelse. Det goda samtalet mellan profession och invånare är därför en central del av det hälsofrämjande arbetet. Samtal ska föras med respekt, bygga på tydlig och begriplig information och ge utrymme för individen att ställa frågor och fatta egna beslut. Ett sådant förhållningssätt stärker förtroendet och bidrar till bättre hälsoutfall.

Hälso- och sjukvården bör utveckla och tillämpa evidensbaserade metoder för hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete som en integrerad del av vården. Införandet av nya preventiva insatser ska ske med beaktande av evidens, tidsåtgång och alternativkostnader, så att inte andra vårdinsatser med större behov trängs undan. Erfarenheter visar att generella insatser, såsom breda hälsosamtal, ibland har begränsad effekt i grupper med låg risk, vilket understryker behovet av mer riktade och behovsanpassade arbetsätt.

Digitala verktyg kan bidra till att stärka egenvård och uppföljning, exempelvis inom levnadsvanor och fysisk aktivitet. Även tvärssektoriella initiativ, såsom samverkan mellan kultur och hälsa, kan spela en roll, förutsatt att de utvecklas med tydlig evidens och systematisk uppföljning.

Sociala relationer och gemenskap är grundläggande för hälsan. Den ökande ofrivilliga ensamheten innebär risker för både psykisk och fysisk ohälsa. Västra Götalandsregionen bör därför, i samverkan med andra aktörer, bidra till insatser som motverkar social isolering, psykisk ohälsa och våld i nära relationer, inklusive ett fortsatt systematiskt arbete med suicidprevention.

Målen för folkhälsoarbetet ska vara tydliga, mätbara och långsiktigt hållbara.

2.1.5 Sjukvårdens situation och ekonomi

Sjukvård i hela landet sägs lida av dålig ekonomi. Det är i ett internationellt perspektiv inte sant. År 2024 uppgick hälso- och sjukvårdens utgifter i Sverige till cirka 11,3 procent av BNP, vilket innebär en ökning jämfört med 2023 (11,2 procent) och ligger kvar på en internationellt hög nivå. Sverige tillhör fortsatt de länder i Europa och OECD som har en hög andel sjukvårdsutgifter i relation till BNP. Enligt Eurostat hade Sverige exempelvis den tredje högsta andelen i EU år 2023, efter Tyskland och Frankrike. Sammantaget talar detta för att svensk hälso- och sjukvård i ett internationellt perspektiv inte primärt präglas av resursbrist, utan snarare av utmaningar kopplade till samordning, kapacitetsutnyttjande och effektivitet.

Samtidigt har kostnadsutvecklingen under senare år varit hög. De totala hälso- och sjukvårdsutgifterna uppgick till cirka 693 miljarder kronor år 2023, vilket motsvarar en ökning med närmare 9 procent från föregående år. En bidragande faktor till kostnadsökningarna är det allmänna kostnadsläget i ekonomin, inklusive inflation och ökade pensionsutgifter, vilka har påverkat regionernas ekonomi och bidragit till ett ökat utgiftstryck.

Svaret på utmaningar om dålig tillgänglighet och långa köer har ofta varit att tillföra betydande ekonomiska resurser. Samtidigt är det mest överhängande bekymret att rekrytera och behålla medarbetare. De totala hälso- och sjukvårdsutgifterna har under senare år ökat med i genomsnitt omkring 5 procent per år i nominella termer. Samtidigt varierar utvecklingen kraftigt mellan enskilda år, där ökningen 2023 uppgick till 8,8 procent (SCB). Den reala resursförstärkningen har därmed i flera perioder varit betydligt mer begränsad.

Tillgängligheten är fortfarande alltför låg och köerna alltför långa. Det krävs omfattande insatser för att effektivisera och öka produktiviteten för att klara ekonomin i stort och förbättra tillgängligheten. Detta behöver ske samtidigt som att arbetsmiljön och utvecklingsmöjligheterna för Västra Götalandsregionens medarbetare förbättras. Det är alldeles nödvändigt för att vårdens verksamheter ska klara av den stundtals svåra bemanningssituationen.

För att lösa problemen behöver en rad reformer genomföras för att åtgärda i huvudsak organisatoriska systemfel. Dessa drabbar dagligen patienter i form av långa köer och personalen i form av en dålig och stressig arbetsmiljö. Lösningarna finns i stor utsträckning på varje sjukhus, inom varje verksamhet eller på den enskilda vårdavdelningen. Detaljstyrningen av hälso- och sjukvården måste därför ersättas av tillitsbaserad styrning, där ansvar, makt och befogenheter att nå såväl ekonomiska som verksamhetsmässiga mål decentraliseras till första linjens chefer och deras medarbetare. För att kunna leda arbetet och utkräva ansvar krävs tydliga och mätbara mål. Samtidigt måste också tidigare chefer kunna gå tillbaka till ett tidigare ordinarie arbete, om chefsfunktionen inte uppfylls enligt målen.

Sjukvården måste nu prioritera enligt den så kallade prioriteringsplattformen, vilken beslutades av riksdagen år 1997. Det är av stor betydelse att denna plattform utifrån människovärdesprincipen tillämpas rutinmässigt och att den dessutom inte överges så snart sjukvården sätts på prov. Vid katastrofer, pandemier och krig ska prioriteringar ske på samma legala grund som i normala fall. Socialstyrelsen har inte befogenhet att komplettera eller ändra på riksdagens överordnade lagstiftning.

En viktig fråga som behöver diskuteras är om vården idag går mot en alltmer efterfrågestyrd vård. Statens medicinsk-etiska råd (SMER) har konstaterat att en efterfrågestyrd vård krockar med nu gällande prioriteringsprinciper. Enligt dessa ska vårdgivaren prioritera efter behov och inte enligt efterfrågan. Rådet anför vidare att Hälso- och sjukvårdslagstiftningen inte ger patienten någon rättighet till en viss behandling. Enligt hälso- och sjukvårdslagstiftningen ska vården bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och den ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

När det finns flera behandlingsalternativ som harmonierar med vetenskap och beprövad erfarenhet ska patienten få möjlighet att välja alternativ. Patienten ska få den valda behandlingen, om det med hänsyn till det aktuella fallet, prioriteringsprinciperna och till kostnaderna för behandlingen är befogat.

I vissa fall är medfinansiering en del av lösningen. Vid operation av grå starr innebär det att regionen fortsatt finansierar den medicinskt nödvändiga behandlingen, medan patienten frivilligt kan betala mellanskillnaden för en mer avancerad lins. Detta stärker patientens valfrihet utan att påverka behovsprincipen. Synen är en grundläggande

funktion för självständighet, livskvalitet och delaktighet. Att ge patienter möjlighet att uppnå bättre synresultat är därför en investering i både individens liv och samhällets funktion. Systemet minskar också ojämlikheten som redan finns i praktiken, där resursstarka patienter söker sig till andra regioner eller privat vård. Medfinansiering gör möjligheten tillgänglig inom den offentliga vården. Samtidigt påverkas inte regionens grundkostnad, eftersom den redan finansierar standardoperationen. Tvärtom kan bättre syn leda till minskat vårdbehov och ökad självständighet.

Patienten kan dock inte bestämma den vård som ska ges och patientens medverkan kan aldrig innebära att kraven på att den vård och behandling som ska ske i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet, eftersätts (Se propositionerna 2013/14:106 s. 72 och 1981/82:97 s. 50). I de fall då vårdgivare och patient inte är överens om behovsbedömningen så är enligt förarbetena till hälso- och sjukvårdslagen (HSL) vårdgivarens tolkning den gällande.

Det långsiktiga målet är att skapa en hälso- och sjukvård som ger ökat värde för patienten och samtidigt utnyttjar resurser effektivt. Detta förutsätter specifika sätt att mäta det värde som sjukvårdsinsatser skapar för den enskilde patienten liksom utvecklade metoder att mäta resursåtgång på patientnivå. Lika viktigt för att säkerställa en effektiv resursanvändning är att sjukhusen får likvärdiga förutsättningar. Ett arbete har inletts med att ta fram ett nytt ersättningssystem för införande efter 2024. Ambitionen är att det nya systemet ska ge bättre långsiktiga förutsättningar för regionens verksamheter.

Vårt samhälle i allmänhet och sjukvården i synnerhet utsattes för stora påfrestningar till följd av pandemin. Stora resurser inom sjukvården avsattes för att möta patienter som insjuknat i covid-19. Den belastning som pandemin både indirekt och direkt orsakade, innebar genom det ökade trycket på de verksamheter som fick hantera covid-19 att andra behov stod tillbaka. Detta ledde bland annat till längre köer och väntetider till första besök och vidare behandling inom specialistvården.

2.1.6 Övergripande strategi för hälso- och sjukvården

Det övergripande målet för hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen är att erbjuda en tillgänglig hälso- och sjukvård som är sammanhållen, patientsäker och av högsta kvalitet, samt som alltid utgår från den enskilde patientens okränkbara värde, behov och erfarenheter. Omställningen av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen ses inte längre som en avgränsad reformprocess, utan kommer att integreras i en övergripande strategi för hälso- och sjukvårdens utveckling. Detta speglar att de förändringar som initierats inom ramen för omställningen i stor utsträckning har blivit en del av ordinarie verksamhet och styrning. Samtidigt har uppföljningar visat på brister i genomslag, samordning och effekter, vilket har tydliggjort behovet av en mer sammanhållen strategisk styrning med klara prioriteringar, ansvar och vägval. Den kommande strategin syftar därför till att konkretisera utvecklingsriktningen, stärka genomförandekraften och hantera de ökade krav som följer av demografiska förändringar, medicinsk utveckling och ett mer komplext vårdssystem.

För en hållbar strategi finns fortfarande gott stöd i de två statliga utredningar *Effektiv vård* (SOU 2016:2) och *Träning ger färdighet – Koncentrera vården för patientens bästa* (SOU 2015:98), samt i den nationella visionen för e-hälsa 2025. Kommande strategi bör

enligt Kristdemokraterna tydligt utgå ifrån en personalistisk människosyn och naturrättslig etik, vilket har stöd i HSL, där människovärdet följer existensen och grundläggande värden är vägledande. Utifrån denna etiska grund ska hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen utvecklas mot en än mer kunskapsbaserad, tillgänglig och långsiktigt hållbar vård, där patientens behov, medicinsk kvalitet och effektivt resursutnyttjande är vägledande. Strategin ska säkerställa att vården ges efter behov och med hög kontinuitet, samtidigt som kapaciteten används optimalt i hela systemet.

Styrningen ska baseras på tydliga prioriteringar, uppföljningsbara mål och decentraliserat ansvar, där första linjens chefer ges mandat att leda verksamheten inom givna ramar. Samtidigt ska en sammanhållen regional styrning säkerställa likvärdig vård, effektiv resursfördelning och strategisk kompetensförsörjning. Strategin ska vidare främja nära vård, digitalisering och ändamålsenlig arbetsfördelning, samt möjliggöra kontinuerlig produktivitet utveckling. För att möta demografiska och medicinska förändringar krävs en långsiktig anpassning av struktur, arbetssätt och kompetens, med särskilt fokus på tillgänglighet, kvalitet och arbetsmiljö.

2.1.7 Utveckla den nära vården

Vård som patienten behöver ofta ska finnas nära. Den nya strategin ska ha större fokus på primärvården och på uppbyggnaden av närsjukhus samt på förstärkning av mobil vård. Ökat fokus ska ligga på det preventiva och hälsofrämjande arbetet. Patienten ska vara i centrum. Målsättningen är en sömlös och sammanhållen vård utan stuprör, där patienten inte upplever några gränser mellan olika vårdgivare. Ett framtida hälso- och sjukvårdssystem bör byggas kring naturliga flöden för patienterna. Detta är särskilt viktigt för kroniker och patienter med långvarigt behov av sjukvård.

En viktig del av den nära vårdens utveckling är egenmonitorering. Tack vare tekniska landvinningar och digitala instrument kan patienten i samråd med sin vårdgivare allt oftare själv förstå och vaka över sin egen hälsa. Det handlar om att själv kunna mäta till exempel blodtryck, blodsockernivå och syresättning, vilket underlättar uppföljning och behandling utan att patienten behöver ta sig till sjukhus eller vårdcentral.

Egenmonitorering kan också skapa ökad trygghet för patienten, genom möjligheten att löpande följa sina egna värden. Det är således mycket viktigt att VGR ligger i framkant när det gäller egenmonitorering. I detta fall är fördelarna såväl att patienten ansvarar mer för sin egen hälsa som att sjukvården avlastas.

2.1.8 Prioritering för jämlik vård med hög kvalitet och tillgänglighet

Den nya övergripande strategin bygger på antagandet att vi blir fler invånare och att andelen äldre invånare och barn ökar. Det vill säga en prognostiserad ökning i åldersgrupper med störst vårdbehov. Samtidigt ser vi en utveckling mot effektivare men dyrare läkemedel. Till detta tillkommer en ökad efterfrågan på fler och snabbare sjukvårdstjänster bland invånarna, inte minst tydligt avseende. Detta är även tydligt när det gäller digitala utomlänsbesök inom primärvården. Som etisk tillämpning för strategin och för all prioritering ligger den så kallade prioriteringsplattformen. Den tydliggör de etiska principer som ska styra prioriteringar inom hälso- och sjukvården. De beslöts av Sveriges riksdag år 1997. Principerna är i rangordning:

1. Människovärdesprincipen,
2. Behovs- och solidaritetsprincipen,
3. Kostnadseffektivitetsprincipen.

Den första punkten betyder att alla människor har samma okränkbara värde och att värdet följer existensen. Med den andra punkten avses att resurserna ska satsas där behoven är som störst och allvarligast och den tredje punkten betyder att solidaritet går före kostnadseffektivitet. Då sjukvårdens möjligheter att hjälpa fler lett till en ständigt ökande efterfrågan på sjukvård måste till exempel specialistsjukvården göra genomtänkta prioriteringar.

Den lagstadgade etiska prioriteringsplattformen innebär att hälso- och sjukvårdens resurser ska fördelas efter människors behov, där de med störst medicinskt behov ska prioriteras först. För primärvården innebär detta ett tydligt ansvar för att hantera en stor del av befolkningens vårdbehov på ett tidigt stadium och på rätt nivå. Primärvården ska prioritera patienter med störst behov även inom sitt uppdrag, men samtidigt ta ett brett ansvar för prevention, tidig upptäckt och behandling av vanliga tillstånd. Detta inkluderar att hantera lindrig till måttlig psykisk ohälsa, stabila kroniska sjukdomar och riskfaktorer för framtida sjukdom. En viktig konsekvens är att primärvården också fungerar som en prioriterande instans, där patienter bedöms och vid behov hänvisas vidare till högre vårdnivå. Därmed bidrar primärvården till att resurser används effektivt i hela systemet och att specialistvården avlastas från patienter med lägre medicinsk prioritet.

För de större sjukhusen, särskilt universitetssjukhus som Sahlgrenska, innebär prioriteringsplattformen att verksamheten i första hand ska koncentreras till patienter med hög sjukdomsgrad, komplexa tillstånd och behov av specialiserad eller akut vård. Detta omfattar livshotande tillstånd, svåra kroniska sjukdomar och patienter med omfattande samsjuklighet. Sjukhusen ska därför i ökande grad överföra vård av stabila och mindre komplexa tillstånd till primärvård eller andra vårdnivåer. Prioriteringsplattformen innebär också att sjukhusen måste arbeta aktivt med att identifiera och begränsa insatser med låg medicinsk nytta, samt att säkerställa att vårdplatser och specialistresurser används för de patienter där behovet och nyttan är störst. Detta ställer krav på tydlig kapacitetsstyrning, effektiva vårdflöden och nära samverkan med primärvård och kommunal omsorg.

Sammanfattningsvis innebär prioriteringsplattformen en ansvarsfördelning där primärvården tar ett brett, tidigt och kontinuerligt ansvar för befolkningens hälsa, medan sjukhusen fokuserar på de mest resurskrävande och medicinskt allvarliga tillstånden. Genom denna fördelning kan vården bättre uppfylla kraven på behovsstyrning, jämlikhet och kostnadseffektivitet.

2.1.9 Fortsatt utveckling av digitala vårdformer och tjänster

Den nya digitaliseringsstrategin i Västra Götalandsregionen innebär ett skifte från ett centraliserat vårdinformationssystem till en modulär och standardbaserad informationsarkitektur. Det betyder att VGR inte längre ska försöka lösa vårdens problem med ett enda stort IT-system utan istället bygga en flexibel struktur där flera system samverkar, där informationen hänger ihop oavsett system, och där förändringar kan göras stegvis och styras av vårdens behov. Fokus ligger på att säkerställa sammanhållen och tillgänglig patientinformation genom gemensamma standarder,

målararkitektur och en teknisk grundplattform, samtidigt som flexibilitet, patientsäkerhet och regional rådighet över data stärks. Implementeringen sker stegvis och integreras i verksamhetsutvecklingen, med tydligare styrning och ansvar.

Digitaliseringen ska användas som ett verktyg som underlättar för oss alla att komma i kontakt med vården. Den ska präglas av innovation med fokus på, användarvänlighet och nytta för patienten. Samtidigt kan digitaliseringen upplevas obegriplig och till och med ses som ett hot. Det är viktigt att ingen hamnar utanför vården på grund av digitaliseringen utan alla ska bemötas och behandlas med full respekt oavsett vårdform och teknik. Digitaliseringens möjligheter ska dock tas till vara för fortsatt utveckling och användas för att ge invånarna en trygghet och säker vård som ökar delaktigheten och tillgängligheten. Det kan även ge medarbetarna en större flexibilitet i arbetet, en mer attraktiv arbetssituation samt kan frigöra tid.

2.1.10 Fokusera på kvalitetsdriven verksamhetsutveckling

Jämförelser av medicinska kvalitetsmått visar att det finns betydande variationer mellan regioner och verksamheter, vilket indikerar en fortsatt förbättringspotential även i Västra Götalandsregionen. För att minska omotiverade skillnader och stärka resultaten krävs ett systematiskt och långsiktigt arbete med kvalitetsdriven verksamhetsutveckling. Detta arbete behöver bedrivas nära verksamheten, där chefer och medarbetare ges förutsättningar i form av tid, kompetens och ändamålsenliga verktyg. Samtidigt behöver det lokala förbättringsarbetet stödjas av en tydlig styrning med uppföljningsbara mål och gemensamma prioriteringar (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys). En kombination av tillitsbaserad styrning och tydligt ansvarsutkrävande är avgörande för att skapa delaktighet, stärka arbetsmiljön och säkerställa att förbättringsarbetet leder till konkreta resultat i form av ökad tillgänglighet, bättre bemötande och högre medicinsk kvalitet.

2.1.11 Använd vårdens resurser på bästa sätt

För att klara den övergripande sjukvårdsstrategin för hela regionen och framtida utmaningar i form av ett ökat vårdbehov och svårigheter att rekrytera fler medarbetare, behöver arbetet för att nå en ökad vårdproduktion i förhållande till satsade medel förstärkas. Ett led i detta bör vara att vårdpersonal frigörs för mer arbetstid med patienter. Läkare och annan vårdpersonal bör få mer tid till fler patienter per vecka. Det administrativa arbete som inte är direkt vårdrelaterat behöver därmed minskas.

Under planperioden uppskattas att regionens totala läkemedelskostnader ökar årligen. I denna prognos ingår inte ökade kostnader för avancerade cell- och genterapier. Likaså ökar kostnaderna för medicintekniska produkter i vardagsmiljö. För att klara dessa kostnadsökningar måste det effektiviseringsarbete som dagligen pågår inom sjukvården fortsätta.

Som ett led i omställningsarbetet ska delar av den planerade vården på akutsjukhusen flyttas ut till närsjukhus eller andra specialistmottagningar. Detta görs för att skapa effektivare produktionsenheter och ge akutsjukhusen större möjlighet att fokusera på de patienter som behöver akutsjukhusets resurser.

Som ett led i arbetet för ökad effektivitet, behöver nyttjandegraden av sjukhusens egna behandlings- och operationslokaler öka. De redan beslutade omflyttningarna av vård i Göteborgsområdet behöver genomföras. En viktig del i det praktiska

effektiviseringsarbetet är att utmönstra mindre effektiva behandlingsmetoder och att se över ordination och hantering av läkemedel.

Den digitala sjukvården ska fungera som en självklar inledande eller tillräcklig sjukvårdande behandling med tidsbokning, rådgivning, enkla vårdbesök och behandling med förskrivning. Bland sjukvårdens fysiska institutioner ska primärvården vara den naturliga ingången för personer i behov av vård. Därför ska primärvården få ett utökat uppdrag och finansiering, vilket måste balanseras mot det minskade behovet av sjukhusvård. En utökad läkarsamverkan med kommunernas äldreboenden blir en viktig del i detta arbete. Här har Närhälsan, Regionhälsan och de privatdrivna vårdcentralerna en viktig uppgift och ska i hela länet verka för en jämlik vård med förbättrad kvalitet och patientnöjdhet. För att klara ett utökat uppdrag måste kraft läggas vid att säkerställa att kompetensbehovet täcks. Åtgärder måste vidtas för att underlätta kompetensutveckling, men också för att tillse en tillräcklig kapacitet avseende till exempel handledarskap för bastjänstgöring (BT) och ett ökat antal specialister genom specialisttjänstgöring i allmänmedicin (STA).

Viss specialiserad vård ska koncentreras till färre utbudspunkter till förmån för ökad kvalitet. Det är viktigt att vårdpersonal inom exempelvis opererande specialiteter har tillräckligt stort patientunderlag för att de ska kunna upprätthålla nödvändig kompetens, för att på så sätt ligga i framkant.

Patienten ska ha möjlighet att vända sig till den vårdinrättning som har kortast köer. Sjukhusen behöver säkerställa sina planeringsprocesser för att redan vid remissens ankomst antingen ge patienterna en tid för besök eller behandling inom vårdgarantis gräns eller, om så inte kan ske, hänvisa till annan vårdgivare med bättre tillgänglighet. Den inrättade centrala enheten Vårdgarantiservice ska kunna hjälpa patienter att hitta var den för närvarande kortaste kön finns. Syftet är att motverka att patienter fastnar i sjukhusens enskilda köer, trots att behandling kan ske på annan ort inom kortare tid. Under pandemin har viktiga steg tagits i detta arbete och det därför viktigt att de nu uppbyggda flexibla och transparenta system för flytt av vård och ersättning upprätthålls även efter pandemin.

Det viktigaste arbetet för att skapa en verksamhet där resurserna används på rätt sätt sker lokalt. Detaljstyrningen av vården behöver därför minskas till förmån för en tillitsbaserad styrning, där initiativ från chefer och deras medarbetare välkomnas i större utsträckning än idag. Ett led i detta är den införda administrativa prövningsrätten, där anställda kan ifrågasätta arbetssätt och rutiner som de upplever som ineffektiva, kontraproduktiva och kostnadskrävande.

Uteblivna besök som är planerade leder till höga och därmed onödiga kostnader för hälso- och sjukvården. Genom ett utvecklat system för kallelser, påminnelser och avgifter blir det lättare att lämna återbud och antalet patienter som uteblir kan minskas.

2.1.12 Sjukvård fri från farliga köer

God tillgänglighet till hälso- och sjukvård är en av Västra Götalandsregionens viktigaste frågor. Målet är att alla invånare ska få både den akuta och den planerade vård de behöver i rätt tid, även om verkligheten med akuta olyckor ibland förändrar planeringen.

En väl fungerande primärvård är en viktig förutsättning för att nå målet. Arbetet med att stärka tillgängligheten till primärvården behöver därför fortsätta. Vård som patienten behöver ofta ska finnas nära, oavsett var man bor i Västra Götaland. Det kräver lyhördhet och flexibla lösningar, fler digitala lösningar, lättnader och förutsägbarhet för vårdgivare.

Den nuvarande regeringens satsningar på att korta sjukvårdens köer har bidragit till ökad produktion och minskade väntetider i Västra Götalandsregionen. Både väntetidsstatistik och invånarnas upplevelser visar en positiv utveckling. Samtidigt kvarstår betydande utmaningar, med fortsatt stora köer och många patienter som väntar längre än vårdgarantin. Erfarenheten visar att satsningarna har haft effekt, men att de inte är tillräckliga för att långsiktigt lösa tillgänglighetsproblemen.

När tusentals patienter har väntat för länge på vård behöver vi överväga fler lösningar. Det är viktigt att ytterligare satsningar för att upphandla vårdkapacitet – i syfte att förbättra tillgängligheten, korta köerna och öka måluppfyllelsen för vårdgarantin – fullföljs och utökas. Det är ett politiskt ansvar att se till att vårdgarantin fungerar på riktigt för alla dem som väntar på vård. Varje dag av onödig väntan är en dag av onödigt lidande för patienten. Målet är en vård där varje patient får rätt vård i rätt tid. Målet är en sjukvård fri från farliga köer.

Nyttjandegraden av befintliga operationssalar måste öka. Det kan till exempel innebära att Västra Götalandsregionens operationssalar med låg nyttjandegrad hyrs ut eller att sjukhusen själva ökar sin nyttjandegrad rejält.

Fler mobila operationsteam som kan utföra dagkirurgiska ingrepp där det finns lediga operationssalar hjälper till att höja nyttjandegraden och korta operationsköerna.

Oavsett var man bor i länet ska man uppleva en god tillgänglighet. För att på ett bättre sätt garantera tillgängligheten till vård i Västra Götalands geografiska ytterkanter behöver samverkan med grannregioner, liksom med Norge, fördjupas.

Öppettider och sjukvårdens struktur och lokaler ska vara anpassade efter de behov som finns. Vårdcentralerna ska ta ett större ansvar för att bättre svara upp mot invånarnas behov.

Antalet överbeläggningar på Västra Götalandsregionens sjukhus måste minska. Det krävs ett fortsatt utvecklingsarbete på sjukhusen med fokus på att skapa fler tillgängliga och bemannade vårdplatser. Men det krävs också utvecklad samverkan mellan primärvård, kommuner och sjukhus. De goda erfarenheterna från pandemin av att arbeta som en sammanhållen region som nyttjar resurserna gemensamt måste tas tillvara i detta arbete. Det finns också flera goda exempel på sådant arbete, till exempel för att möjliggöra tidigare hemgång för utskrivningsklara patienter, som behöver spridas till hela regionen. Tiden som medarbetare använder för direkta patientkontakter måste öka, utvecklingen av IT-stöd fortsätta och indikationer, remissrutiner samt rutiner för tidsbokning och uteblivna besök ses över.

Vårdsökande ska få rätt hjälp, i rätt tid och på optimal vårdnivå, oavsett om det gäller egenvård, kommunal hälso- och sjukvård, primärvård eller specialistsjukvård. Samordningen och den gemensamma planeringen över vårdgivar- och

huvudmannagränser ska anpassas efter individens skiftande behov. En väg för ökad samverkan mellan vårdgivare är att använda sig av likvärdiga beslutsstöd och underlag, samt utvecklings- och samverkansarbeten som syftar till det. Detta behöver prioriteras.

Den prehospitla vården är en del av omställningen av hälso- och sjukvården i Västra Götalandsregionen. Bättre flöden på akutmottagningarna kräver att bakomliggande service, såsom exempelvis vårdplatser och röntgenutrustning, finns tillgänglig.

Under pandemin avstod många äldre från att söka vård för hörselproblematik, vilket bidrog till ett uppdämt vårdbehov och längre väntetider. Köerna har på senare tid börjat minska och det är viktigt att köerna fortsatt kortas med de medel som tidigare skjutits till.

2.1.13 Förstärk vården genom konkurrens och mer upphandlad vård

Inom så olika samhällsområden som näringsliv och idrott leder medtävlare och konkurrens till bättre resultat och bättre kvalitet. Sporren finns där att göra sitt bästa om bara rätt incitament finns.

När det gäller sjukvård är vår utgångspunkt solidarisk finansiering för all den sjukvård som svenska lagstiftning lagt en stabil grund för. Den ska vila på vetenskap och beprövad erfarenhet. Inom såväl offentlig som privat sjukvård finns redan de grundläggande motiv som en god människosyn och etik utgör. För valda delar av sjukvården kan även själva vården och omsorgen stimuleras och förbättras genom att fler än en vårdgivare finns. En sådan konkurrens kan leda till effektivisering, kostnadsminskning och nytänkande. Utveckling och innovation stimuleras om medtävlare finns. Det kan dessutom leda till mer forskning, förbättrade metoder och arbetssätt om flera aktörer tillåts spänna bågen i ett sunt klimat med en god anda som även stimulerar till ett övergripande samarbete med målet om en väl fungerande och konstadseffektiv sjukvård. Konkurrens betyder ju egentligen att springa tillsammans.

Sjukvård är ingen marknad, men när olika vårdgivare tillåts konkurrera om att ge den bästa vården och omsorgen, då kan det göra sjukvården bättre, mer dynamisk och förändringsbenägen, om och när verkligheten så kräver. En sådan situation kan leda till bättre behandlingsmetoder, kortare väntetider, högre kvalitet, större valfrihet och fler nöjda patienter. Det kan bidra till att minska onödig byråkrati och ineffektivitet, bättre arbetsförhållanden och motivation för de anställda, när de utifrån sin egen kompetens kan välja mellan fler än en arbetsgivare och lönelägen. Det kan även bidra till en större geografisk tillgänglighet i de fall där konkurrens kan bidra till fler etableringar. Motsatsen kan också bli fallet i glesbygd där inte förutsättningar finns för fler än en vårdgivare. Allt detta sammantaget ser vi som en stark argumentation och motivation till att verka för konkurrens inom valda delar av sjukvården. Vi menar att det är ett ansvarsfullt och rationellt sätt att hantera skattebetalarnas pengar och att med konkurrens som medel sörja för invånarnas hälsa och därmed för en av de viktigaste grundbultarna i vår välfärd.

För att möta vårdbehoven i regionen behövs fler vårdval som komplement till den offentliga vården. Både offentliga och privata vårdgivare kan bidra till att förbättra tillgängligheten, minska väntetiderna och öka valfriheten för patienterna. Förslag om att införa fler vårdval inom specialistvården avses att tas fram. Vårdval med löpande ersättning per utförd vårdinsats ger i många fall bättre kostnadskontroll jämfört med

upphandlade avtal med fasta volymer, då ersättningen följer faktisk produktion och efterfrågan. Detta gör vårdval till ett mer flexibelt och kostnadseffektivt styrinstrument inom specialistvården.

Högsbo närsjukhus togs i drift i mitten av december 2023. Uppföljningar visar på tillkortakommanden avseende remissflödet och produktionen. Det är angeläget att regionen nyttjar sina resurser väl och på bästa sätt för att skapa nytta för invånarna. Den nuvarande formen för hur Högsbo sjukhus drivs tycks inte kunna uppnå detta. Regionen bör genomföra en riktad upphandling av vård vid Högsbo närsjukhus för att ta vara på befintlig kapacitet genom att släppa in fler utförare som kan leverera vård med hög kvalitet.

En hälsosam konkurrens för att öka omfattningen av vård, kapa köerna och skärpa kvaliteten genom konkurrensen ligger helt inom ramarna för en gemensamt finansierad sjukvård. Det gäller att ideologiskt kunna skilja på form och innehåll. Vi kristdemokrater är således till 100 procent för en solidariskt finansierad sjukvård enligt prioriteringsplattformens principer. Innehållet är viktigare än formen. Innehållet är viktigare än vem som driver verksamheten. Den regionala sjukvården är enastående i sin kompetens och sitt nära samband med den akademiska forskningen. Men för att kapa köer behövs den hälsosamma konkurrensen.

Avtal och takpris som används vid upphandlingar av vård bör justeras för att möjliggöra fler utförare och stärkt konkurrens. Begränsningen kring ett maxantal aktörer bör till exempel tas bort, avtalstiden förlängas för att möjliggöra långsiktig planering och investeringar, liksom tiden mellan avtalstecknande och driftstart. Det handlar också om att omformulera krav för att underlätta för nya verksamheter att kvalificera sig.

Sammanfattningsvis kan konkurrens mellan offentliga och privata vårdgivare bidra till effektivare resursanvändning, innovation, ökad patientmakt och större kapacitet i vårdsystemet. För att dessa fördelar ska realiseras krävs dock tydliga regler, transparent uppföljning och stark samordning mellan olika aktörer. När konkurrensen kombineras med en tydlig offentlig styrning och en gemensam etisk grund i människovärdesprincipen och behovsprincipen kan resultatet bli ett vårdsystem där både kvalitet, tillgänglighet och jämlikhet stärks till gagn för hela befolkningen.

2.1.14 En orättvis måttstock

Det finns en särskild orättvisa i den politiska debatten om vilka som kan göra vad i svensk sjukvård. I den mediala granskningen av skandaler, misstag och kvalitetsproblem kritiserar ofta privata vårdgivare annorlunda än offentliga vårdgivare. Om en privat vårdgivare missköter sig misskrediteras privat vård över huvud taget som om det skulle handla om ett systemfel. Då kritiserar konkurrensutsättning och marknadsmekanismer som om vinstintresse alltid och i alla sammanhang skulle gå före kvalitet och vårdtagarnas behov.

Om däremot en offentlig vårdgivare missköter sig riktar kritiken in sig på resursbrist, ledningsproblem, strukturfel inom vårdenheten eller organisationsproblem. Kritiken drabbar då enskilda eller enheten, men inte offentlig vård generellt.

Det är inte direkt svårt att urskilja de politiska ideologierna bakom ståndpunkterna i frågan om hur välfärden ska organiseras och, mer specifikt, om vem eller vilka som ska ge sjukvård i vår region. För oss kristdemokrater är det viktigt att identifiera orsakerna

till politiska lösningar. Obsoleta och defekta politiska ideologier och politiska system äventyrar nämligen såväl sjukvårdens traditionella människosyn och etik som dess medel och mål.

Inget etablerat svenskt parti förordar vare sig planhushållning eller oreglerad marknadsekonomi. Frågan är då om konkurrensutsättning är ett verkningsfullt medel eller ej till att förbättra välfärd och ge oss såväl en mer effektiv sjukvård som en mer ansvarsfull hantering av skattemedlen eller om konkurrensutsättning alltid leder till egenintresse och profitintresse. Vi avvisar en stelbent dogmatism och vill i stället se en ansvarsfull användning av medlet konkurrens för det målet det gemensamma bästa. Vår övertygelse är att människosyn och karaktär snarare än själva samhällsordningen är det stora problemet. Kriminella handlingar utförs av människor, inte av politiska system.

Vinst är intäkter minus kostnader. Ett negativt resultat är förlust och röda siffror. Det kan aldrig i sig vara fult i sig att ha svarta siffror inom vare sig den offentliga eller privata sektorn så länge uppgiften fullgörs, behoven täcks och kvaliteten förbättras.

2.1.15 Välfärds kriminalitet

Kriminalitet är straffbelagda handlingar. Straffbelagda handlingar förekommer såväl inom offentlig som privat verksamhet. Välfärds kriminalitet har dock blivit ett allt större samhällsproblem. Enskilda personer, nätverk, organisationer och företag stjälar skattemedel som skulle gått till välfärdstjänster. Det kan gälla sjukvård, men också äldreomsorg, personlig assistans, skola, och socialförsäkringar. Det handlar ofta om bedrägeri med falska sjukintyg, behovsbedömningar och anställningsuppgifter samt överfakturering, manipulerade kostnader och ersättningsmodeller. Kriminella nätverk utnyttjar företag inom välfärden för stöld av skattemedel och pengatvätt från narkotikahandel.

Den politiska visionen om en solidariskt finansierad välfärd utgår ifrån att vara just allmän och baserad på tillit. Den är för oss kristdemokrater ett uttryck för både solidaritet och förvaltarskap av det gemensamma goda. Men med fler aktörer försvåras den tillsyn och kontroll som blivit nödvändig. Samtidigt borde digitaliseringen, som gjort det lättare att skapa falska identiteter och underlag, också kunna underlätta översyn och kontroll. Det handlar om samordning av dataregister och journalsystem, identifiering av avvikelser som vårdkvalitet och överdebitering hos vårdgivare. En ökad transparens mot vårdtagare och medborgare i allmänhet av relevanta vårdrelaterade data kan också öka medvetenheten om vad vården bör innehålla för att vara av hög standard och god kvalitet. Det råder en fullständig partipolitisk enighet om att skattebetalarnas pengar inte ska gå till kriminella aktörer. Men vägen dit är inte lika självklar. Det behövs därför skärpta etableringskontroller, bättre digitala system för samverkan och kontroller, ett djupare samarbete mellan myndigheter samt mer kännbara sanktioner. Samordnade datasystem kan användas till automatiserad riskmodellering, som visar var inspektion bör ske. Algoritmer kan hitta avvikelser i stora datamängder som ovanligt hög vårdkonsumtion, läkemedelsförskrivning eller låg kvalitet. Digitalisering lovar också en säkrare verksamhetsstyrning och att förtroendet för sjukvården kan öka. Den nationella styrningen och samordningen är emellertid svaga. Verkligheten är att det finns stora lokala variationer av datastrukturer hos vårdgivarna. Till detta kommer strikta sekretessregler.

2.1.16 Förstärkning av ambulanssjukvården

Regionens akutsjukvård är en mycket viktig del i VGR: s i hälso- och sjukvårdssystem. Arbetet med att utveckla ambulanssjukvården måste fortsätta och koncepten Samverkande sjukvård, I Väntan På Ambulans (IVPA), bedömningsbilar, SMS-livräddare och drönare med hjärtstartare behöver ha en fortsatt utveckling. För att få en effektiv och jämlik akutsjukvård behöver ambulansdirigeringen höja kvaliteten i utalarmeringen. Rätt insats på rätt plats i rätt tid ska genomsyra hela hälso- och sjukvårdsverksamheten.

Genom ökad samverkan, från ambulanspersonal till kommunens sjuksköterskor, kan patienter få snabbare hjälp i hemmet, vilket minskar behovet av besök på vårdcentraler och akutmottagningar. Erfarenheter från Fyrbodal visar att det sparar tid och räddar liv. Samarbeten som IVPA, liksom samverkan med den kommunala hälso- och sjukvården där sjuksköterskor snabbt rycker ut vid akuta sjukdomsfall eller arbetar i kombinationstjänster, ökar tryggheten, särskilt på landsbygden. Kommunala sjuksköterskor upplever samtidigt arbetet som mer stimulerande, vilket stärker rekryteringen och förbättrar samarbetsklimatet mellan region och kommun på bred front.

Ambulanssjukvården är idag likställd med en mobil akutmottagning, där patienten kan få en kvalificerad bedömning och omedelbar behandling på plats. När olyckor inträffar eller akuta medicinska tillstånd uppstår, är det ambulanssjukvården som utgör den första linjen av livräddande insatser. Snabb och effektiv ambulanssjukvård kan vara skillnaden mellan liv och död för den enskilde patienten.

Trots Västra Götalandsregionens ambitiösa mål om att nå 90 procent av de mest akuta larmen inom 20 minuter, har inställetiderna försämrats under de senaste åren. Inställetiderna varierar och vi ser ett behov av att förstärka ambulanssjukvården för att säkerställa snabbare responstider över hela regionen för invånarnas säkerhet.

2.1.17 En sammanhållen hälso- och sjukvård

En sammanhållen hälso- och sjukvård är särskilt viktig för patienter med kroniska somatiska och psykiatriska sjukdomar samt för de mest sjuka äldre. Det är i vården och omhändertagandet av dessa patientgrupper som hälso- och sjukvården har sina största brister i dag. Dessa patientgrupper har ofta flera vårdgivare, många öppen- och slutenvårdstillfällen samt ett behov av kommunala omsorgsinsatser, vilket förutsätter en god samverkan mellan vårdens olika organisatoriska delar. Det är därmed viktigt att framför allt äldre och kroniskt sjuka med stort vårdbehov får en fast vårdkontakt eller vårdkoordinator. Ett större fokus på personcentrerat arbetssätt på alla vårdnivåer krävs för att öka den sammanhållna vården för patienten. Arbetet med att skapa en sammanhållen hälso- och sjukvård måste fortsätta genom ett införande av en digital plattform som underlättar detta.

Genom ett bättre samarbete i vårdkedjan, i synnerhet mellan regionens vårdgivare och kommunerna, kan individen känna ökad trygghet och tillit. En utveckling av arbetssätt som flyttar vården närmare patienten, liksom hemsjukvårdsläkare eller mobila insatser där vården erbjuds i patientens hemmiljö, ska stärka tillgängligheten och utveckla vården ytterligare. "Färdplan Nära vård" som implementeras under 2022 är gemensam för länets kommuner och Västra Götalandsregionen och beskriver målbild, förändrade arbetssätt och förutsättningar för utvecklingen av den nära vården.

Som tidigare beskrivits i stycket 2.1.1 *Strategi för hälso- och sjukvården* blir befolkningen som helhet allt äldre. Detta ställer ökade krav på hälso- och sjukvården. Denna utveckling innebär en ökad vårdtyngd, då äldre patienter oftare har flera samtidiga och komplexa sjukdomstillstånd. För att minska risken för felbehandlingar, undvikbara akutinläggningar och långa sjukhusvistelser behöver kompetensen om äldres sjukdomar stärkas, särskilt inom primärvården. Vid multisjuklighet är en tydlig medicinsk ansvarsfördelning avgörande. Vården behöver organiseras så att en fast vårdkontakt eller ansvarig enhet har ett sammanhållet ansvar för patientens vårdstrategi, vilket minskar risken för fragmentering och fördröjd behandling. Utan en sådan helhetssyn finns en risk att patienter med komplexa behov inte prioriteras utifrån medicinsk nytta, vilket kan leda till ojämlig vård.

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) gav ut en forskningsrapport i februari 2023 som uppmärksammar problemet med multisjuka äldre med kroniska sjukdomar samtidigt som de är i behov av sociala insatser. Den samlade vården omfattar slutenvård, primärvård, kommunal hemsjukvård och socialtjänst, vilka måste samverka för de äldres sjukvård och omsorg ska ges på ett tillfredsställande sätt. En bristfällig samverkan leder till medicinska risker, vilka inte kan uppmärksammas tillräckligt, eftersom patienten själv ska föra de väsentliga uppgifterna vidare. Rapporten pekar på bristande samverkan, som sjukhusen märker genom att oplanerade återinskrivningar av multisjuka äldre patienter har ökat och att en så kallad samordnad individuell plan (SIP) inte upprättas trots att lagen föreskriver det. Det är viktigt att dylika brister identifieras och åtgärdas.

En styrka med att vara en stor region är att kunna ta tillvara de gemensamma resurser som finns då det gäller att ge våra invånare vård. Statistik visar att den gemensamma kapaciteten som VGR haft under de senaste åren inte har tagits tillvara fullt ut. Det kan visserligen bero på olika orsaker som att det finns patienter som hellre väntar på vård för att få sin ansvariga läkare då det exempelvis gäller en operation. Men sjukhusen måste samarbeta mer för att effektivisera vården i hela regionen såväl vad gäller personal som utrustning och lokaler.

För att medborgarna ska kunna erhålla den bästa och mest lämpliga sjukvården krävs att alla vårdgivare, offentliga som privata, tas tillvara och ges så långt som möjligt en konkurrensneutralitet inom de olika vårdformerna. Inom det samlade vårdutbudet menar vi att andelen sjukvård av ideella och privata vårdgivare ska ges möjligheter att öka. Målet är att ge alla invånare i vår region rätt vård i rätt tid. För att kunna förverkliga detta mål är det viktiga den solidariska finansieringen, inte huvudmannaskapet. Att binda sig vid att vård ska utföras av offentliga vårdgivare, det vill säga i regional egenregi, är bara att främja den egna sjukvården, inte kvaliteten för våra invånare. Det kan lätt anklagas för att vara cyniskt, inte minst när det blir tal om enskilda patienter.

2.1.18 På väg mot en mer personcentrerad hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvården ska präglas av ett personcentrerat arbetssätt utifrån den personalistiska människosynen. Det innebär att varje patient är en person och inte ett personnummer. Det innebär att kvalitet även ska avgöras i ett patientperspektiv. Därmed behöver patienten bli mer delaktig i vården och kunna påverka hur den utformas. För att stärka den patientupplevda kvaliteten ska nyckeltal som visar värdet för patienten användas i större utsträckning. Hälso- och sjukvården ska vara värdebaserad. Den ska utgå från grundläggande värden som liv, hälsa, kunskap och

sanning och de insatser som görs ska leda till att sådana värden och olika slags nytta för patienterna förverkligas. Kvalitet ska betonas framför kvantitet då hög kvalitet inte sällan innebär lägre kostnader. Idag varierar den medicinska kvaliteten inom primärvården stort mellan vårdcentralerna i regionen och flera ligger lång ifrån målen. Till exempel måste den medicinska kvaliteten av vården för kroniskt sjuka patienter förbättras.

Befolkningen blir allt äldre samtidigt som den psykiska ohälsan ökar. Detta ställer krav på vården som behöver anpassas för att klara de förändrade behoven. De satsningar som görs inom primärvården för att förbättra såväl den geriatriska kompetensen som förmågan att behandla patienter med psykisk ohälsa måste förstärkas ytterligare.

Under pandemin gjorde digitaliseringen snabba framsteg i regionens verksamheter. Det är en utveckling som måste fortsätta och som underlättar för patienterna att kunna informera sig om sin sjukdom och ökar tillgängligheten till vårdservice digitalt. Likaså pågår en utveckling av den mobila sjukvården där akutbedömningar, slutenvårdsuppgifter och sjukvård på primärvårdsnivå i allt högre grad utförs i hemmet.

Vårdprocesserna ska utformas utifrån kunskap om sjukdomsförloppet och en helhetssyn på patientens behov. En patient ska inte behöva känna av organisatoriska gränser där vård fördröjs på grund av att olika vårdnivåer tvistar om vem som bär ansvaret. En god vårdplaneringsprocess är av stor betydelse för att uppnå dessa mål. Därför är arbetet med att utveckla väl fungerande vårdkedjor mellan olika vårdnivåer och huvudmän prioriterat.

För att säkerställa en trygg och patientsäker vård är det viktigt att patienter vårdas på rätt vårdnivå. När patienter är medicinskt färdigbehandlade men kvarstannar på sjukhus i väntan på kommunal mottagning, uppstår en belastning på specialistvården samtidigt som patienten vistas i en miljö som inte längre är anpassad efter vårdbehovet. Det kan försämra återhämtningen, öka risken för komplikationer och fördröja insatser för andra patienter i behov av akut eller planerad sjukhusvård. Förutsättningar bör därför skapas för att erbjuda korttidsplatser i övergången till kommunal vård, vilket stärker patientperspektivet, frigör vårdplatser, möjliggör ett mer effektivt patientflöde och bidrar till att avlasta vårdens medarbetare.

Kommunerna är tillsammans en större aktör än Västra Götalandsregionen i den nära vården. Därför måste utvecklingsarbete av den nära vården göras tillsammans, inte var för sig. Som ett led i att skapa ett mer ordnat omhändertagande för patienter som är i behov av både sjukhusvård, primärvård och kommunal hälso- och sjukvård måste fler samordnade individuella planer (SIP) upprättas. Det skapar en ökad tydlighet av ansvarsfördelningen för alla inblandade parter och förhindrar att enskilda patienter faller mellan stolarna.

Det är viktigt att fortsatt ha fokus på en sammanhållen vårdkedja för kvinnosjukvård samt mödra- och förlossningsvård. Detta kan ske genom att bland annat främja olika evidensbaserade metoder och driftsformer i förvaltningarna som ger ökad kontinuitet och inflytande för kvinnan över sin vård. Arbetet med att minska förlossningsskador ger resultat och Västra Götalandsregionen kommer väl ut i nationella jämförelser. Samtidigt minskar inte längre antalet förlossningsskador i önskad takt. Arbetet måste dock fortsätta med målet att ytterligare minska dem och erbjuda en jämlik förlossningsvård i hela regionen. Även tillgängligheten till eftervård behöver ytterligare förbättras. Det är

angeläget att förstärka insatserna mot kvinnosjukdomar som lipödem och endometrios. Samtidigt är det viktigt att stärka och prioritera forskningen inom kvinnosjukdomar för att förbättra diagnostik, behandling och kunskapsutveckling inom området.

Den gynekologiska vården i Västra Götalandsregionen präglas i dag av långa väntetider, bristande tillgänglighet och begränsad valfrihet. För många kvinnor innebär detta att utredning och behandling fördröjs, vilket påverkar både hälsa och livskvalitet. Vi vill därför öppna upp för upphandling enligt lag (2008:962) om valfrihetssystem inom kvinnosjukvården. Fler vårdgivare kan bidra till att korta köerna och öka tillgängligheten. Att prioritera den gynekologiska vården är nödvändigt för att säkerställa en jämlik och tillgänglig vård för alla kvinnor.

Det behövs tidiga och förebyggande insatser för att ge barn och unga förutsättningar för ett friskare och hälsosammare liv. De första åren i livet börjar redan under graviditeten där insatser vid behov ska erbjudas och kan så fortsätta under spädbarn- och småbarnstiden. De förebyggande och behandlande insatser som görs tidigt i barns liv skapar stora värden för framtida hälsa. Utredning och behandling ska erbjudas jämlikt över Västra Götaland utifrån behov och inte beroende på bostadsort.

Västra Götalandsregionen ska fortsätta stärka den nära somatiska och psykiatriska specialistvården för barn och ungdomar och samordna insatser för barn med störst behov. För de barn och ungdomar med flera vårdkontakter inom medicinska och psykiatriska mottagningar måste verksamheternas samordning förbättras.

2.1.19 En förbättrad psykisk hälsa

Västra Götalandsregionen ska säkerställa att personer med psykisk ohälsa, psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning har tillgång till en jämlik, kunskapsbaserad och säker vård och omsorg av god kvalitet. Samtidigt visar erfarenheter att psykiatrin ofta påverkas oproportionerligt vid ekonomiska åtstramningar, med risk för minskad tillgänglighet, längre väntetider och försämrade kontinuitet. För att motverka detta krävs en mer långsiktig och robust styrning, där psykiatrins resurser och utveckling skyddas och prioriteras även i tider av ekonomisk press.

För att kunna erbjuda hjälp på ett bättre, snabbare och mer tillgängligt sätt ska ungdomar och vuxna erbjudas en fast kontaktperson tidigt i vårdkedjan. Den regiongemensamma ingången "En väg in", som infördes 2022 för barn och unga, behöver vidareutvecklas för att säkerställa rätt vårdnivå, kortare väntetider och en mer sammanhållen vårdprocess. Tillgängligheten ska förbättras genom en kombination av arbetssätt, kompetens och digitala lösningar, där internetbaserad KBT utgör ett viktigt komplement för barn, unga och vuxna. Samtidigt måste digitala insatser integreras i vårdflödena och inte ersätta behovet av kontinuitet och personcentrerad vård.

Övergången mellan barn- och ungdomspsykiatrin och vuxenpsykiatrin ska vara sömlös. Tidigare vårdinsatser, kunskap och behandlingsrelationer måste tas tillvara för att undvika avbrott i vården och försämrade behandlingsresultat. Västra Götalandsregionen har, i samverkan med kommuner och civilsamhälle, en viktig roll i att förebygga psykisk ohälsa. Särskilt behöver arbetet mot ofrivillig ensamhet förstärkas, då detta är en växande riskfaktor för psykisk ohälsa. För att åstadkomma detta krävs en mer samordnad användning av riktade medel samt en uppväxling av förebyggande och sociala insatser.

2.1.20 Unga med könsdysfori

I februari 2022 slog *Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU)* fast att det vetenskapliga underlaget för hormonbehandling av barn och unga med könsdysfori är otillräckligt. I december 2022 reviderade och skärpte Socialstyrelsen sin hållning vad gäller tidigare rekommendationer till beslutsfattare inom sjukvården. Det reviderade nationella kunskapsstödet *Vård av barn och ungdomar med könsdysfori* påbjöd försiktighet med "könsbekräftande" behandling. Det gällde såväl pubertetshämmande och könskonträr hormonbehandling som kirurgi, eftersom riskerna sannolikt är större än nyttan. Behandling bör dock ges inom ramen för forskning, skriver Socialstyrelsen, men är det förenligt med god forskningsetik? Samtidigt har allt fler återgått till det kön man föddes med (detransitionerat) och vårdskador har rapporterats. Nu hänvisas barn och ungdomar till en absolut fundamental psykosocial utredning och behandling. Det är viktigt att VGR: s sjukvård följer de bromsande rekommendationerna och nogga följer dessa barn och ungdomar. Den forskning som bör göras i nuläget vad gäller könsdysfori är inte könsbekräftande hormonbehandling och kirurgi utan snarare en oberoende vetenskaplig och klinisk uppföljning av den medicinska behandling och ingrepp som gjorts. Västra Götaland behöver göra en självprövning vad gäller vården för könsdysfori. Inte minst vården av barn och unga är omstridd. En del inom professionen betecknar det som en medicinsk skandal. Vi har den vetenskapliga kompetensen inom VGR men vi bedriver samtidigt den omstridda vården, som enligt SBU inte har vetenskaplig evidens. Vi anser att detta behöver utredas och prövas omgående. Under 2026 har det uppmärksammats att rättsprocesser kan komma att inledas mot svensk vård av könsdysfori. Patienter hävdar bland annat bristande utredning, otillräcklig information och bestående skador efter behandling. Utvecklingen innebär en ökad juridifiering av området och sker samtidigt som staten skärper styrningen genom nationell högspecialiserad vård och nya riktlinjer.

2.1.21 Första linjens sjukvård och ökad tillgänglighet

Arbetet med en mer tillgänglig vård för personer med psykisk sjukdom och psykisk ohälsa ska fortvarande vara ett prioriterat område. För att öka tillgängligheten behöver arbetet med första linjens sjukvård för psykisk ohälsa förstärkas, där den naturliga ingången ska vara 1177 vårdcentralen, rehab, ungdomsmottagningarna och elevhälsan. Det ska vara möjligt att digitalt "larma" och boka tid. Folkvandvården ligger i detta avseende i framkant och är ett gott digitalt föredöme. Genom att arbeta utifrån principen om vård på rätt vårdnivå avlastas den psykiska specialistvården för patienter i behov av specialistvård och samtidigt förbättras förutsättningarna för dem vars vårdbehov kan mötas inom primärvården.

Det har varit särskilt angeläget med en sådan förstärkning för barn och unga där vårdens resurser idag inte klarar av att möta behovet. Det har också varit viktigt att säkerställa att primärvården ska kunna omhänderta patienter med lättare psykisk ohälsa på ett bättre sätt, och därmed minska trycket på barn- och ungdomspsykiatri och vuxenpsykiatri. Ett tidigt samarbete med Elevhälsan är av stor vikt. Det nämnda uppdraget "En väg in" samordnar kontaktvägar samt egenremisser till barn och ungdomspsykiatri (BUP) och ska bidra till enklare och snabbare vård. Satsningen "ungas psykiska hälsa" (UPH) har redovisat goda resultat och har införlivats i krav- och kvalitetsboken. Vi förväntar oss en ökad tillgänglighet för unga med psykisk ohälsa i hela Västra Götaland när flera unga kan få hjälp i primärvården. Det förbättringsarbete som är påbörjat avseende primärvårdens omhändertagande av psykisk ohälsa ska fortsätta, där digitala verktyg kommer att spela en allt viktigare roll.

Den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga utgör en stor utmaning för Västra Götalandsregionens barn- och ungdomspsykiatri som under en längre tid har kämpat med omfattande tillgänglighetsproblem. Trots ambitiösa mål och flera reformer under föregående mandatperiod står regionen fortfarande inför utmaningen att uppfylla vårdgarantin och förbättra den psykiska hälsan bland barn och unga.

På initiativ från Grönblå Samverkan, arbetar regionen med att införa vårdval BUP för att öka valmöjligheterna för patienter och deras familjer. Införandet av vårdval inom BUP kommer att bidra till ökad tillgänglighet och nära vård för patienterna. Att erbjuda fler valmöjligheter och möjligheter till specialisering kan förbättra tillgången till barn- och ungdomspsykiatrisk vård och möta barnens specifika behov på ett mer individanpassat sätt.

Vi ser ett behov av att den operativa hälso- och sjukvårdsnämnden upphandlar psykiatrisk vård för barn och unga under en övergångsperiod, i väntan på att vårdval BUP träder i kraft senast den 1 januari 2028. Syftet är att förbättra tillgängligheten och säkerställa att fler barn och unga får den vård de behöver i tid.

2.1.22 En psykiatrisk vård som bygger på kunskap

Kraftfulla och långsiktiga satsningar ska göras på kompetensförsörjning av flera personalgrupper inom psykiatrin. Inom heldygnsvården ska evidens, kompetens, bemötande och vårdmiljö förbättras. Medarbetare ska ha de bästa förutsättningarna för att alltid kunna arbeta utifrån den mest aktuella kunskapen och tillämpa de lämpligaste behandlingsmetoderna. Generellt behöver kunskapen kring neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF-diagnoser) öka. Syftet är ett bättre bemötande för dessa grupper inom alla regionens verksamheter.

Samverkan mellan patienter, närstående och vårdinstansen behöver utvecklas för att möjliggöra att patientens inflytande över vård stärks. Den kroppsliga hälsan hos patienter inom specialistpsykiatrin ska fortsatt främjas, med målet att öka medellivslängden för dem som har samsjuklighet.

All missbruksvård syftar till att bryta den enskilde personens missbruk och att motivera denne till frivillig behandling. Oavsett orsak till missbruket handlar det om att successivt återupprätta en medmänniska genom att stärka hennes självkänsla och värdighet. Alla människor oavsett sammanhang och bakgrund kan orsaka eller hamna i ett missbruk. Skamstämpeln kan enbart raderas ut genom medkännande, inlevelse och kunskap om missbrukarens egen personliga berättelse hos vårdgivaren samt en insikt hos den missbrukande personen att ingen människa är fullkomlig.

Det är viktigt att primärvårdens uppdrag inom missbruksvården tydliggörs och uppfylls. Även regionen behöver förbättra sin missbruksvård. Viktiga steg har tagits i form av utveckling av LARO-verksamheter och sprututbytesmottagningar, men trots det är dödligheten kopplat till narkotikamissbruk fortsatt hög i Västra Götaland. Sprututbyte har dokumenterad effekt på riskbeteenden, det vill säga att de som söker sig till sprututbytet i mindre utsträckning delar använda verktyg med varandra. Detta är viktigt inte minst eftersom nysmitta av till exempel Hepatit C vanligtvis sker inom ett par år efter debut med spritmissbruk. Sprututbytet förbättrar också förutsättningarna för beroendevården att nå ut med hjälpinsatser till individer som annars inte skulle uppsöka vården.

Det är också viktigt att man involverar nätverk, både professionella och privata, runt en person med missbruk och ofta samsjuklighet samtidigt, för att individen ska få de bästa förutsättningar att få en framgångsrik vård och behandling. Däri ingår en utökad möjlighet till SIP möten (Samordnad Individuell Plan) och ett större fokus på arbetet med anhörigstöd både för barn och vuxna, vilket inte minst är viktigt i det förebyggande arbetet mot psykisk ohälsa. Barn behöver andra trygga vuxna i sin omgivning när en förälder går igenom en svår period, för att inte barnen själva ska hamna i utanförskap.”

Valda åtgärder och insatser ska grunda sig på evidensbaserad kunskap och “best practice” med målet att minska dödlighet och skador, upprätta relationer i deras naturliga gemenskaper och stärka deras människovärde och värdighet.

2.1.23 Krigsberedskap och sjukvård

Under några farliga decennier levde Sverige och den europeiska delen av världen som om krig mellan länder i Europa tillhörde historien. Nu har Sverige väckts ur denna dröm av ett förödande och långt anfallskrig mot den suveräna staten Ukraina, vilket påbörjades redan 2014 av Ryssland. Detta krig gör att vi måste tänka om när det gäller Sveriges beredskap. Vårt ansvar handlar om VGR och inte minst sjukvården och Västsveriges kommunikationer.

Allvarliga misstag har begåtts inom Västra Götaland. Nedmonteringen av totalförsvaret under 1990–2010) ledde till att vi gjorde oss av med beredskapslager av läkemedel och sjukvårdsmateriel. Detta skedde samtidigt som sjukhusens krigsberedskap och planeringen för masskadehantering försämrades. Vården har dessutom geografiskt förtätats och VGR har byggt fast sig i en centraliserad sjukhusstruktur. Mindre sjukhus och akutavdelningar har dessutom lagts ned, vilket lett till att sårbarheten har ökat högst betydligt. Till detta kommer otillräcklig utbildning och övning. Få vårdanställda har erfarenhet av krigssjukvård och katastrofmedicinska scenarier. Vi har dessutom sårbara försörjningskedjor på grund av ett beroende av internationella leveranser av läkemedel och medicinsk utrustning med mera.

Sent om sider behöver VGR tänka långt mer i termer av robust sjukvårdsstruktur. Sjukhus ska kunna verka också i alternativa skyddade utrymmen med fungerande elförsörjning och med beredskapslager av läkemedel, medicinsk utrustning och blodreserver. Vi behöver bygga upp en kapacitet för masskadehantering, inklusive skador av biologisk och kemisk krigföring. Vi behöver planera för och öva i att hantera ett stort och kontinuerligt flöde av skadade samt hur vi mobiliserar extra vårdplatser och fältsjukhus. Det kan handla om omedelbar evakuering och triagering av skadade, fungerande transportresurser och förmåga att hantera olika typer av skador, som brännskador, skottskador, trauman från explosioner samt psyko-sociala problem även för civila. Vi behöver säkerställa, så långt det går, logistisk säkerhet vad gäller läkemedelsförsörjning och medicinsk utrustning samt minska sårbarheten i leveranskedjorna genom lager av kritiska läkemedel och utrustning. Till detta kommer utbildning av vårdpersonal i olika former av krigssjukvård och katastrofmedicin och samarbete med de militära vårdresurserna genom övningar tillsammans och gemensam planering. Vidare behövs cybersäkerhet, säkra instrument för kommunikation och ett robust journalsystem, som kan fungera såväl i fred som krig. Sverige har börjat återuppbygga sin totalförsvarsberedskap och VGR måste göra sitt för att sjukvården ska vara rustad för en krigssituation.

2.1.24 Specialiserad palliativ vård i Göteborgsområdet

Den palliativa vården i Sverige baseras på kunskapsstöd från Socialstyrelsen, med syfte att säkerställa en god och jämlik vård oavsett diagnos eller vårdform. Kunskapsstödet omfattar bland annat symtomlindring, kommunikation och stöd till närstående.

Samtidigt visar studier att tillgången till specialiserad palliativ vård varierar mellan regioner. Uppskattningar tyder på att i storleksordningen 10–25 procent av patienter i livets slutskede får tillgång till sådan vård, vilket indikerar en ojämlik fördelning av resurser.

Under de senaste decennierna har den specialiserade palliativa vården byggts ut i Västra Götalandsregionen, bland annat genom etablering av palliativa team vid sjukhusen. Tillgången till både öppen och sluten specialiserad palliativ vård varierar dock mellan olika delar av regionen. Nationellt vårdprogram och rekommendationer från European Association for Palliative Care anger att regioner bör kunna erbjuda specialiserad palliativ slutenvård, med en dimensionering om cirka 8–10 vårdplatser per 100 000 invånare.

Mot denna bakgrund finns skäl att analysera om Västra Götalandsregionen fullt ut motsvarar dessa rekommendationer, särskilt avseende tillgången till specialiserad palliativ slutenvård. Det finns indikationer på att patienter i dag vårdas i miljöer där den specialiserade kompetensen inte fullt ut motsvarar behoven. Frågan om ytterligare utbyggnad av specialiserad palliativ slutenvård bör därför prövas. En sådan utveckling förutsätter en samlad bedömning av behov, kompetensförsörjning och resursfördelning, men kan i delar handla om att omfördela befintliga resurser och stärka den specialiserade kompetensen där behoven är som störst.

2.2 Regional utveckling

Förvaltarskapstanken innebär att vi människor har ett ansvar att förvalta våra gemensamma resurser, andliga såväl som materiella, samt att förädla och utveckla dessa utifrån ett långsiktigt framtidsperspektiv och utav hänsyn till kommande generationer. Barn och unga ska växa upp i ett Västra Götaland präglad av goda livsmiljöer, trygghet och gemenskap. Därför är det av yttersta vikt att hålla fast vid sunda offentliga finanser och en ekonomi som inte drivs av spekulationer, okontrollerade prisökningar eller slösaktig konsumtion. Ekonomiskt ansvarstagande är en grundläggande förutsättning för att Västra Götalandsregionen både idag och imorgon ska kunna utvecklas på bästa möjliga sätt. Resurserna är inte oändliga, vilket kräver att prioriteringar görs.

Inom regional utveckling ligger Kristdemokraternas fokus på att främja kompetensutveckling inom bristyrken, fler företag och arbetstillfällen, goda kommunikationer, ett brett deltagande i kulturlivet, utbildningsmöjligheter samt effektiva miljö- och klimatinsatser. För att nå goda resultat i dessa frågor behöver regionen värna och utveckla samarbetet med kommuner, näringsliv, akademi och civilsamhälle. Samtidigt finns det möjligheter för regionen att arbeta mer koncentrerat för att nå ovan nämnda mål.

Miljö- och regionutvecklingsnämnden och kulturnämnden behöver välja bort insatser som har mindre betydelse för att skapa ett attraktivt, konkurrenskraftigt och hållbart Västra Götaland. Samtidigt måste Västtrafik säkra en långsiktig hållbar finansiering av kollektivtrafiken där både självfinansieringsgraden och intäkterna ökar.

VGR:s samhällsuppdrag inom regional utveckling, infrastruktur, kollektivtrafik och kultur hänger ihop och är beroende av varandra. De måldokument som ger riktning för arbetet är:

- Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030
- Trafikförsörjningsprogram 2026 – 2029 – Västra Götalands kollektivtrafikstrategi
- Västra Götalands kulturstrategi och kulturplan 2024–2027

2.2.1 Stärk elektrifieringen och digitaliseringen

Tillgången till el behöver öka kraftigt för att den gröna omställningen, med minskade utsläpp av fossil koldioxid, ska kunna genomföras. Västra Götalandsregionen bör arbeta aktivt för att säkra elförsörjningen, och därmed förutsättningarna för jobb och företagande, i Västra Götaland tillsammans med berörda aktörer.

Att förstärka elnätet tar lång tid. Det är också angeläget att utveckla en mer flexibel elanvändning för att effektivisera energisystemet och jämna ut elanvändningen. Både elnätsutbyggnad och flexibel elanvändning behövs och bör inte ställas mot varandra.

Klimatomställningen får inte ske på bekostnad av att svenska företag slås ut och att människor lämnas efter med en tom plånbok. Miljö- och klimatpolitiken ska utformas på ett sätt som förtjänar invånarnas förtroende. Det ska föras en jakt på minskade utsläpp, men den får inte övergå i en jakt på de Västra Götälänningar som behöver bilen för att få vardagen att gå ihop. Det ska vara lätt för invånarna att välja elfordon samtidigt som bilen fortsätter att vara en självklar del av transportsystemet. Insatser som gör skillnad för miljön och klimatet på riktigt ska prioriteras, samtidigt som kostsamma symbolåtgärder sorteras bort.

För de allra flesta underlättas vardagen av den ökade digitaliseringen. Samtidigt måste hänsyn tas till äldre samt personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Av olika anledningar kan de ha svårt att använda sig av digitala tjänster, även om många äldre i dag har god förmåga att använda digitala lösningar. Bredband måste vara tillgängligt oavsett om man bor i tätort eller glesbygd för att människor i hela länet ska ha tillgång till god kommunikation, kunna driva företag samt jobba och studera på distans. Genom det regionala bredbandsstödet prioriteras insatser för att bygga bort vita fläckar, förbättra mobiltäckningen och stärka robustheten genom sammankoppling av fibernät.

2.2.2 Ett blomstrande västsvenskt näringsliv med innovativ kraft

Ett starkt företagande är garanten för ökat välstånd. Eldsjälar som brinner för en idé kan betyda mycket för en bygds utveckling med nya arbetstillfällen och bättre kommunal service. Det privata näringslivet och enskilda människors innovationer är och kommer alltid att vara grunden för Sveriges framgångar. Utan det privata näringslivet finns inte mycket att fördela, och utan entreprenörskap stannar samhällsutvecklingen. En kraftsamling behövs för att stärka den västsvenska attraktiviteten för morgondagens kompetenser och nya etableringar. Kristdemokraterna vill att Västra Götalandsregionen utvecklar och utökar samverkan med organisationer, inkubatorer, universitet och högskolor för att främja entreprenörskap och företagande. VGR:s utvecklingsarbete ska bidra till ökad innovationsförmåga genom satsningar på kunskap, kreativitet, kapital och internationella samarbeten. Det finns även ett behov av att utveckla arenor och effektiva åtgärder för att stimulera kreativitet, entreprenörskap och förnyelse bland barn och unga.

Västsverige har cirka 600 life science-företag med över 10 000 anställda, starka lärosäten och ett av Europas största universitetssjukhus. Detta skapar unika förutsättningar för forskning, innovation och kommersialisering av nya behandlingar, medicinteknik och läkemedel. Life science-sektorn är därför strategiskt viktig – både för utvecklingen av framtidens hälso- och sjukvård och för den regionala tillväxten.

Särskilt fokus bör läggas på småföretagen. De skapar flest jobb. Ofta är dessa familjeföretag och har en kultur av långsiktighet som vårt samhälle mår bra av. I stället för att sikta på nästa kvartalsrapport har de ett generationstänkande. Småföretagandet är viktigt för att människor ska kunna bo och försörja sig på landsbygden.

För att stärka företagens möjligheter att växa och skapa arbetstillfällen behöver utbildningsinsatser i högre grad möta arbetsmarknadens behov. Västra Götalandsregionen ska därför verka för en stärkt samverkan mellan utbildningsaktörer och näringsliv så att kompetensförsörjningen bättre svarar mot företagens efterfrågan på arbetskraft.

Den sociala ekonomin har genom sin förankring möjligheter att fånga upp och synliggöra nya perspektiv på hur samhällsutmaningar kan lösas på andra sätt än de traditionella och därmed öppna för nya insatser. Initiativ från den sociala ekonomin ligger bakom många sociala innovationer och utveckling av olika former av entreprenörskap, till exempel. Initiativen stärker den lokala utvecklingen, livslångt lärande, människors möjligheter att vara delaktiga på arbetsmarknaden samt barn och ungas möjligheter att utvecklas utifrån sin förmåga. VGR har en viktig uppgift att stötta och uppmuntra det engagemang som finns inom denna sektor.

2.2.3 Landsbygdens och de maritima näringarnas utveckling samt livsmedelsförsörjning

Vår politik är inriktad på att skapa förutsättningar för alla som lever inom länets gränser att kunna förverkliga grundläggande värden. Landsbygdsperspektivet behöver bli starkare i Västra Götalandsregionens arbete kring bland annat kommunikationer, digital infrastruktur och företagsetableringar. Landsbygden ska kunna vara det hjärta som syresätter och ger liv till hela Västra Götaland.

De gröna och blå näringarna, såsom skogsbruket, jordbruket och de maritima näringarna, producerar bland annat livsmedel och energi och skapar förutsättningar för tillväxt i hela Sverige. Kriget i Ukraina och oro på finansmarknaden har satt fokus på hur väl Sverige klarar sin livsmedelsförsörjning. Vårt land är idag alltför beroende av import av livsmedel. VGR behöver därför stötta en utveckling där kommande generationer vill investera i och arbeta inom de gröna och blå näringarna.

Länets företagare i de gröna näringarna bidrar konkret till det långsiktiga förvaltarskapet. Det är ett uppdrag som sträcker sig långt utöver livsmedelsproduktion. Här finns också mervärden i form av aktivt miljö- och kulturbevarande. De miljö- och landskapsvårdande insatserna är en nyttighet som ger förutsättningar för en levande landsbygd även utanför sektorn. De gröna näringarna har ett stort behov av ny kompetens. För att säkra näringens framtid och utveckling bör särskilt fokus läggas på utbildning och kompetensförsörjning inom livsmedelssektorn. Utan livsmedelsproduktion kommer marker att växa igen samtidigt som gårdar och hus på landsbygden blir övergivna. En sådan utveckling skulle slå mot många samhällssektorer.

För att klara livsmedelsförsörjningen och stå starkt i tider av osäkerhet måste ekosystemen vara robusta, jordarna friska och vattnet rent. Det förutsätter att näringsidkare inom gröna och blå näringar ges rätt verktyg genom forskning, investeringar och ändamålsenlig infrastruktur.

Kristdemokraterna ser flera utmaningar för basnäringarna, såsom generationsskiften, brister i bredbands- och elnät som hämmar teknisk omställning, samt behovet av stärkt infrastruktur för de gröna och blå näringarna – där landningsmöjligheter för fisk, förädling och distribution kan öka regional tillväxt och beredskap. Både för att stärka branschernas utveckling och den regionala livsmedelsförsörjningen, behöver regionen inom sitt uppdrag, bidra till innovation och kompetensutveckling inom Västra Götaland. Och att vi som region kan bidra till att upphandla mer regionalt producerade livsmedel.

Naturbruksskolorna erbjuder utbildning på både gymnasial och vuxen nivå. De ska bidra till att möta kompetensbehoven inom de gröna näringarna, stärka företagande och vara en aktiv del i landsbygdsutvecklingen i Västra Götaland. Detta kan bidra till en ökad självförsörjningsgrad i livsmedelsproduktionen. Naturbruksskolorna ska även fortsätta att utveckla och sprida kunskap om biologisk mångfald.

Tillgången till rent vatten, nu och i framtiden, är en grundförutsättning för människors liv och hälsa. Det är nödvändigt att säkra tillgången till samt upprätthålla ett starkt skydd för dricksvatten och vattentäcker.

Kristdemokraterna vill skapa långsiktiga förutsättningar för fisket, som är en av landets basnäringar, att utvecklas i balans med miljön. Fiske bör främst bedrivas för att tillgodose människors behov av livsmedel. Alla, inklusive yrkesfiskarna, är överens om att ett hållbart, väl förvaltad och utvecklat fiske ligger i allas intresse. VGR ska, i samverkan med branschen, verka för att stärka näringens förutsättningar att utvecklas.

Vattenbruket är en framtidsbransch som kan skapa jobb och tillväxt. Det kan även bidra till att hållbarhetsmål nås samt till bättre tillgång till fisk, skaldjur, musslor och alger, vilket stärker försörjningsförmågan. Det är av största vikt att VGR fortsätter att stödja insatser för att utveckla den marina besöksnäringen. Mer om detta finns att läsa under rubriken "Besöksnäring" (2.2.7).

Internt i regionen sker ett arbete som rör flera aspekter i livsmedelskedjan, exempelvis genom att ställa miljökrav i upphandlingar och sträva mot minimering av matsvinn. Genom att öka andelen lokalt, regionalt och nationellt producerade livsmedel vid de egna verksamheterna bidrar regionen till minskad användning av exempelvis antibiotika och konstbevattning. Regionens livsmedelsanvändning ska präglas av en helhetssyn där mat som tillagas, säljs och serveras är näringsrik och främjar god hälsa.

2.2.4 Framtidsrusta barn och unga

En av de främsta samhällsutmaningarna är att barns och ungas välbefinnande utvecklas åt fel håll. Allt fler unga är inte nöjda med sina liv, den upplevda psykiska ohälsan ökar och bostadsbristen är fortsatt påtaglig för många. Skillnaderna mellan kommunerna är stora och gymnasiebehörigheten har sjunkit i alla delregioner de senaste åren, vilket följer de nationella trenderna. Fullföljda studier, det vill säga att nå målen för grundskolan och uppnå en gymnasieexamen, skapar stora och långsiktiga vinster för både individen och samhället.

För att skapa bättre förutsättningar för barn och unga krävs tidiga insatser och samverkan mellan aktörer från olika delar av samhället. Det kan bland annat handla om att bidra till hälsofrämjande insatser, stärka läsförmåga och språkutveckling samt ge stöd till föräldrar. Inte minst krävs insatser för att förbättra barns och ungas psykiska hälsa.

2.2.5 Minska tudelningen på arbetsmarknaden

Den kristdemokratiska förvaltarskapstanken är en princip som betonar vikten av att förvalta, och inte förbruka, naturresurser. Den handlar även om att främja och ta tillvara människors möjligheter att delta i samhälls- och arbetslivet. Stora etableringar i Västsverige innebär fler arbetstillfällen, men samtidigt innebär detta nya krav på kompetens och omställning.

Kompetensförsörjningen är en stor utmaning för många branscher. Här måste kommuner, region, företag, civilsamhälle och utbildningsaktörer fortsätta utveckla samarbetet för att komma till rätta med obalansen mellan arbetskraftsutbud och efterfrågan på arbetsmarknaden.

De utbildningsaktörer där Västra Götalandsregionen idag är ägare eller har en betydande roll: folkhögskolor- och naturbruksskolor, VGR-akademin, Validering Väst och samordningsförbunden, behöver alla nyttjas för att hantera kompetensförsörjningsbehoven. En självklarhet som ändå är relevant att påpeka i sammanhanget är att en välfungerande grundskola, med en lugn och stimulerande studiemiljö för eleverna, är en grundförutsättning för att långsiktigt stärka kompetensförsörjningen.

2.2.6 Folkhögskolorna

I Sverige är folkbildningstraditionen en viktig del i att skapa förutsättningar för personlig tillväxt, utveckling och kunskap genom hela livet. Här har folkhögskolorna en nyckelroll.

Folkhögskolorna betyder inte minst mycket för att motivera och stödja unga personer som hoppat av grund- och/eller gymnasieskolan. Många folkhögskolor erbjuder anpassad undervisning, socialt stöd och en tillgänglig miljö för människor med funktionsnedsättning, vilket stärker inkluderingen i samhället.

Politiker har ett ansvar att förvalta skattemedlen på ett hållbart sätt. Det viktiga är att Västra Götalänningar erbjuds en god utbildning där kvalitet och effektivitet väger tyngre än driftsform. Civilsamhället har en unik förankring i samhället och en stark kapacitet att snabbt ställa om för att möta nya utbildningsbehov och målgrupper. Därför föreslås att de regionägda folkhögskolorna överläts till de rörelsedrivna aktörerna.

2.2.7 Besöksnäring

Besöksnäringen har över tid varit en av de starkast växande näringarna i Västra Götaland. För många är det just inom denna sektor som möjligheter ges för att få in en fot på arbetsmarknaden. Västra Götalandsregionen ska tillsammans med berörda aktörer bidra till att utveckla den småskaliga besöksnäringen i hela länet. Göteborgs botaniska trädgård ska utvecklas till en ännu attraktivare besökspunkt med god tillgänglighet via kollektivtrafik.

Västra Götaland har med sina unika kustmiljöer, skärgårdar och inlandsvatten stora utvecklingsmöjligheter för exempelvis båtliv och fisketurism. En betydande del av turismen i Västra Götaland kan kopplas just till maritima näringar och tillgångar. Det är viktigt att Västra Götalandsregionen fortsätter att främja insatser för att göra länets kustområden och inlandsvatten till än mer attraktiva besöksmål över hela året. Arbetet ska självfallet drivas med inriktningen att värna naturvärden och inte försämra framtida generationers möjligheter att kunna leva i och besöka Västra Götaland.

Långsiktigt hållbar utveckling av cykel- och vandringsleder i naturen ger positiva effekter avseende folkhälsa, friluftsliv, landsbygdsutveckling, jobb, tillväxt och näringslivsutveckling. Samtidigt varierar kvaliteten på lederna. Regionen behöver verka för att förbättra ledmarkeringar, tillgänglighet och service i syfte att sänka tröskeln för besökaren att hitta ut i naturen.

Mötesindustrin - den del av besöksnäringen som handlar om att människor reser för att mötas inom exempelvis yrkeslivet eller föreningslivet - har en stark utvecklingspotential. Regionen bör därför arbeta för att fler internationella möten ska hållas i Västsverige.

2.2.8 Effektiva miljöinsatser

Kristdemokraternas miljöpolitik grundar sig på förvaltarskapsprincipen. Människan har ett ansvar för att förvalta ändliga resurser och naturvärden. Miljön och naturresurserna måste förvaltas ansvarsfullt för att goda livsbetingelser inte ska äventyras så att kommande generationer också får del av dem. Politiken ska därför, utifrån försiktighetsprincipen, utformas så att det offentliga, företagen, civilsamhället och enskilda ges förutsättningar att göra rätt, det vill säga styra mot ett gott förvaltarskap och en hållbar utveckling.

Västra Götalandsregionen har en viktig roll i att stödja initiativ som bidrar till att mer klimatpåverkande produkter kan ersättas av förnybara resurser. Fortsatt stort fokus ska ligga på att utveckla kunskap och stötta insatser inom grön kemi, hållbara textilier, energi- och koldioxidlagring, hållbar stadsutveckling, återvinning samt miljöforskning kring renare luft- och sjöfart. Just luftfart och sjöfart är två trafikslag som till sin karaktär är svårare att ställa om än väg- och järnvägstransporter. Likväl är de båda av avgörande betydelse för svensk konkurrenskraft, beredskap och varuförsörjning.

Insatser för att hantera skräp i marina miljöer ska främjas. Inte minst behövs ett kraftfullt arbete för att minska tillförseln av plast och mikroplaster i hav, sjöar och vattendrag. För att möta dessa utmaningar ska Västra Götalandsregionen fortsatt verka för ett nära internationellt samarbete, bland annat kring Skagerrak och Nordsjön.

2.2.9 Biologisk mångfald och friluftsliv

Biologisk mångfald är en förutsättning för ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga. Idag är det dessutom omöjligt att förutse alla framtida värdefulla användningsområden. Värt att också beakta är värdefulla kulturmiljöer samt möjligheterna till fritid och rekreation. Ett aktivt skydd och bevarande av skog och kust skapar rika miljöer som ofta blir attraktiva besöksmål. Västra Götalandsregionen har en viktig roll i arbetet med att främja friluftsliv och öka förståelsen för biologisk mångfald samt bidra till att den bevaras. Arbetet sker bland annat genom Göteborgs botaniska trädgård, Göteborgs naturhistoriska museum, Västkoststiftelsen och

naturbruksskolorna. Under de kommande åren fortsätter arbetet med att färdigställa de nya växthusen, vilket skapar möjligheter för Botaniska att säkra sina unika växtsamlingar.

Västra Götalandsregionen ska även bidra till att vandringsleder i regionen hålls väl underhållna och tillgängliga för allmänheten (läs mer under avsnittet om besöksnäring 2.7.7).

2.2.10 Åtgärda infrastrukturbehoven för att knyta samman Västra Götaland

En väl utvecklad infrastruktur är en viktig förutsättning för att vardagen ska fungera. Effektiva transporter gör det möjligt för människor att få mer tid med familjen. Kristdemokraternas syn på infrastrukturpolitik har två utgångspunkter – utvecklat välstånd och miljöhänsyn. Bra kommunikationer är en förutsättning för att utveckla välståndet samt för att öka sysselsättningen. Samtidigt måste insatser fortlöpande göras för att minska de skadliga utsläppen. Långsiktig ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet måste vara vägledande för utvecklingen av infrastrukturen. Inriktningen behöver även vara att knyta samman länet samt att skapa starkare och större arbetsmarknadsregioner.

NATO-medlemskapet innebär att Sverige nu arbetar mer med internationell samverkan för en robust infrastruktur än tidigare. Här behöver regionen ha en god beredskap för att kunna agera handlingskraftigt och effektivt när situationen så kräver.

Regionen måste arbeta aktivt gentemot staten – och i god samverkan med kommunerna – för att Västra Götaland ska ta del av viktiga statliga anslag till vägar och järnvägar. Driften och underhållet måste förbättras. Vi vill stärka förutsättningarna för sjöfarten i Västra Götaland att utvecklas. Här är utvecklingen av Göteborgs hamn, Vänersjöfarten samt slussarna prioriterade frågor.

De främsta infrastrukturensatsningarna som regionen behöver driva i sina kontakter med staten är, utan inbördes rangordning, följande:

- Skyndsamt bygga ut järnvägsförbindelserna mellan Göteborg-Landvetter-Borås: Pendelstråket mellan Göteborg och Borås är ett av landets mest trafikerade. En utbyggnad av detta järnvägsstråk är viktig för att möta den omfattande och ökande arbetspendlingen på sträckan. Stationen vid Landvetter flygplats kommer att möjliggöra tågresor till och från flygplatsen. Västra Götalandsregionen ska även verka för att en förlängning av järnvägsförbindelsen mot Jönköping kan realiseras.
- Utveckla Västra stambanan: Banan är av stor betydelse för en välfungerande persontrafik på sträckan, men också för godstrafiken till och från Göteborgs hamn. Kapacitetsbristen är mycket påtaglig på Västra stambanan. Det gäller främst sträckan Alingsås – Göteborg där den enskilt viktigaste åtgärden vore att bygga fyrspar. Detta skulle öka kapaciteten och kapa restiden för alla typer av tåg. Därtill behöver kapacitetshöjande åtgärder genomföras på järnvägssträckan Skövde–Stockholm.
- Skynda på byggnationen av en modern och effektiv järnvägsförbindelse mellan Oslo-Göteborg-Hamburg: Idag går nästan all trafik mellan Oslo och Göteborg på väg. Tåget kan i nuläget inte konkurrera med buss, lastbil och bil. Sträckan Göteborg–Oslo är Norges viktigaste landförbindelse med utlandet.

- Bygga ut Bohusbanan med dubbelspår mellan Göteborg och Uddevalla: Bohusbanan är en järnväg som sträcker sig mellan Göteborg och Strömstad. Banan trafikeras i huvudsak av regionaltåg och viss godstrafik. Pendlingen längs Södra Bohusbanan är omfattande, men järnvägen medger inte i nuläget ett utbud som kan möta efterfrågan.
- Påskynda utbyggnaden av nya slussar i Vänersborg, Trollhättan och Lilla Edet: Det är nödvändigt med nya slussar som uppfyller dagens behov och skapar förutsättningar för att i framtiden frakta mer gods sjövägen, vilket avlastar järnvägen och ger färre lastbilstransporter. Flera företag är idag beroende av den sjötransportled som påverkas av en utbyggnad.
- Rusta upp Kinnekullebanan: En utvecklad Kinnekullebana är positiv för invånarna som bor längs stråket och deras möjligheter att nå arbete och utbildning, både lokalt utmed banan och på längre avstånd. Vidare har Kinnekullebanan en stor potential avseende besöksnäringen kring naturområdet Kinnekulle och övriga stråket utmed södra Vänerns strand.
- Bygga ut E20 och väg 40 till fyrfältsväg mellan Göteborg och Stockholm: Stråket mellan Göteborg och Stockholm är en av Sveriges viktigaste transportkorridorer för både gods- och persontrafik. En utbyggnad till fyrfältsväg ökar trafiksäkerheten, förbättrar framkomligheten och stärker kopplingen mellan landets två största arbetsmarknadsregioner.
- Rusta upp E45 mellan Göteborg och Karlstad: E45 är en central transportled genom Västra Götaland som binder samman regionen med Värmland och norra Sverige. En upprustning av vägen är viktig för trafiksäkerheten, näringslivets transporter och för att stärka tillgängligheten i hela stråket.

2.2.11 Godstransporter

För att kraftigt minska beroendet av fossila bränslen krävs medverkan i olika projekt kring nya material och bränslen samt ett ökat fokus på elektrifiering av transportsektorn. Västra Götalandsregionen har en viktig roll i att driva på utvecklingen av ny teknik och strategiska utvecklingsprojekt för effektivare godstransporter tillsammans med fordonstillverkare, speditörer och forskare.

2.3 Kollektivtrafik

2.3.1 En kollektivtrafik att lita på

Kollektivtrafiken är ett av de viktigaste verktygen för att ge invånarna bättre förutsättningar att bo, leva och utvecklas i hela Västra Götaland. En snabb, smidig och trygg kollektivtrafik är för många en förutsättning för arbets- och studiependling, en aktiv fritid och för att få vardagspusslet att gå ihop. Utvecklingen av kollektivtrafiken ska ta sikte på snabba kommunikationer på längre sträckor vilket väver samman arbetsmarknader. Kollektivtrafikens kvalitet behöver utvecklas med resenären i fokus. För att säkerställa att kollektivtrafiken möter invånarnas behov måste dialogen mellan regionen och invånarna stärkas. Genom att aktivt lyssna på resenärernas önskemål och förslag kan VGR skapa en kollektivtrafik som fungerar för alla och gör länet mer sammanhållet. En annan målsättning måste vara att utveckla samarbetet mellan länets 49 kommuner och Västtrafik.

Kollektivtrafiksystem är kostsamma att driva och underhålla. Oavsett ekonomiska förutsättningar gäller det att prioritera rätt när det kommer till användandet av skattemedel. En hållbar långsiktig finansiering av kollektivtrafiken är grundläggande för att kunna nå ambitionerna om ett ökat hållbart resande, där kollektivtrafik utgör stommen. Därför menar Kristdemokraterna att en ökad självfinansieringsgrad för kollektivtrafiken i regionen är önskvärd. Biljettpriserna i kollektivtrafiken bör årligen räknas upp på ett sätt som säkrar en långsiktig och stabil finansiering för Västtrafik. Åtgärder ska genomföras som syftar till att på sikt åter höja Västtrafiks självfinansieringsgrad till minst 50 procent.

Regionen måste vara beredd att testa nya lösningar och ny teknik som kan hjälpa till att effektivisera kollektivtrafiken och hålla nere kostnaderna. Västtrafik behöver även utveckla biljettalternativ som både ökar betalningsviljan och förenklar för resenärerna. För att kunna erbjuda attraktiva priser och bra service behöver Västtrafik i högre grad fokusera på att öka reklamintäkterna och inte arbeta med att begränsa innehållet i reklamen.

Det ska vara bekvämt, enkelt och tryggt att resa med Västtrafik, oavsett om man bor i stad eller på landsbygd. Alla länkar i resekedjan måste fungera: information före och under resan, gångvägar till och från hållplatser och stationer, tillgängliga hållplatser samt biljettsystem som är lättbegripliga och enkla att hantera. Särskilt personer med funktionsnedsättning måste kunna lita på att hela resan är tillgänglighetsanpassad. Medarbetarnas bemötande måste präglas av omtanke och hänsynstagande.

För den som inte bor nära en hållplats eller station är det särskilt viktigt att det finns förutsättningar för en kombinerad resa. Det innebär att det enkelt ska kunna gå att kombinera kollektivtrafikresan med exempelvis bil eller cykel.

Kollektivtrafiken med båt i skärgårds- och kustlandskapet är en avgörande faktor för möjligheten att bo och verka på öar utan fast landförbindelse. Kollektivtrafik på vatten är ett miljövänligt och effektivt transportmedel som kan transportera många resenärer. Vattenvägarna är idag underutnyttjade och har potential att möjliggöra framtida bostads- och arbetsmarknadsområden.

När en kommun planlägger ett nytt bostadsområde, är det viktigt att regionens trafikbeställningar av kollektivtrafik anpassas efter den kommunala planeringen. Det är angeläget att inte minst barnfamiljer som flyttar in i bostadsområden på landsbygden har möjlighet att pendla kollektivt till arbete och studier. Därför vill vi att regionens trafikbeställning av kollektivtrafik tar hänsyn till och anpassas efter kommunernas planering av bostadsområden.

2.3.2 Ökad trygghet i kollektivtrafiken

Trygghet är en viktig förutsättning för en god livskvalitet. Om invånarna känner sig otrygga i sitt bostadsområde, på väg till arbetet, på skolgården eller i kollektivtrafiken begränsas livet och samhällets tillgänglighet. Kristdemokraterna vill ha ett tryggt och säkert samhälle där människor känner tillit till varandra och har förtroende för att samhällskontraktet upprätthålls.

De senaste åren har Västtrafik utvecklat det trygghetsskapande och brottsförebyggande arbetet. Här utgör utplacering av väktare i och omkring kollektivtrafiken en nyckel för ökad säkerhet. Kristdemokraterna vill utöka denna personalgrupp - kollektivtrafiken ska

uppfattas som ett säkert färdmedel under dygnets alla timmar. Även andra insatser behövs. Kameraövervakning är viktigt både för att hindra att brott sker och för att kunna lagföra dem som väljer att begå brott i kollektivtrafiken eller i dess direkta närhet.

Tillsammans med kommuner behöver regionen arbeta för förbättrad belysning, röjning av buskar och nolltolerans mot klotter. För att öka tryggheten och trivseln bland barn och ungdomar krävs också ett utökat samarbete med föreningsliv och skolor så att de större stationerna kan bemannas med skolvårdar under de tider då barnen reser till och från skolan.

För att skapa en trygg och trivsam miljö i kollektivtrafiken behöver alla resenärer visa respekt och omtanke för sina medresenärer. Kristdemokraterna vill därför införa tydliga högtalarutrop samt kompletterande digital information i fordon och på stationer med påminnelser om att lämna plats åt äldre, gravida och andra som behöver sittplats. Hänsyn och ansvarstagande gentemot våra medresenärer ska vara vägledande i kollektivtrafiken, på samma sätt som vi förväntar oss att människor möter varandra i samhället i övrigt.

Införandet av civila biljettkontrollanter i kollektivtrafiken är en viktig del av bolagets långsiktiga intäktssäkring. Årligen går Västtrafik miste om stora intäkter till följd av att resenärer inte betalar för sina biljetter. Civila biljettkontroller används i dag som ett komplement som ett komplement till biljettkontroll utförd av uniformerad personal. Metoden har bidragit till att fler betalar för sin biljett och att fuskåkningen har minskat avsevärt. Mot bakgrund av de goda resultaten har metoden breddats och används nu i hela länet som en del av en stärkt och mer träffsäker kontrollverksamhet. Kristdemokraterna ser ett behov av att fortsatt utveckla och vid behov utöka de civila kontrollerna för att ytterligare minska fuskåkandet och värna intäkterna till kollektivtrafiken.

Västra Götalandsregionen och Västtrafik ska enligt lag säkerställa att kollektivtrafik för samhällsviktiga funktioner och målpunkter, inom länet och dess direkta närhet fortsätter att fungera även vid kris och katastrof. Västra Götalandsregionen behöver fortsätta de påbörjade aktiviteterna, utveckla och systematisera arbetet med civil beredskap för att säkerställa att det finns en robust verksamhet och resurser vid dessa situationer. Uppdraget kring civil beredskap kan innebära att en viss andel av trafiken behöver ske med andra drivmedel än el.

2.3.3 Pålitliga sjukresor

Sjukresor är till för personer som av medicinska skäl inte kan resa med egen bil eller med allmän kollektivtrafik till och från vården. Resenärerna ska bemötas med god service och respekt. Chaufförerna och övrig personal som möter resenärerna måste ha goda kunskaper i svenska, kännedom om olika funktionsnedsättningar och därtill bra lokalkännedom då resenären inte alltid kan förväntas vara behjälplig med vägledning. Beställningstjänster och kundservice ska utvecklas kontinuerligt, så att de fungerar väl både för dem som använder digitala lösningar och för dem som föredrar telefonkontakt.

Sjukresorna ska vara trygga och smidiga, där den enskilde kan vara säker på att komma fram i tid till sitt vårdbesök och att hemresan kan ske så snart som möjligt efter avslutad behandling. Därför är det viktigt att regionen tar ett samlat grepp för att se över hur väntetiderna för sjukresor kan kortas.

2.3.4 En välfungerande närtrafik

För att skapa en god kollektivtrafik i hela länet behöver närtrafik finnas tillgänglig i glest bebyggda områden. Närtrafiken möjliggör resor mellan landsbygd och tätort och utgör en viktig service för invånare på landsbygden, inte minst äldre.

2.4 Kultur

2.4.1 Kultur med fokus på barn, äldre, landsbygd och civilsamhälle

Kultur handlar om människans inre odling. Den kultur som vi åstadkommer tillsammans och som enskilda kulturskapare visar vad vi kristdemokrater menar när vi talar om att människan har kroppsliga, själsliga och andliga behov. Genom kulturen får vi rötter till vår historia, mening i nuet, visioner för framtiden och möjlighet att ingå i ett sammanhang. Kulturen hjälper oss att bli hela som människor, och som en del i det har den ett unikt egenvärde. Gemensamma värden stärker samhällsgemenskapen. Internationella utbyten bidrar till ökad kunskap och nya idéer. Kultur- och fritidsaktiviteter måste vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. I detta sammanhang måste särskild uppmärksamhet ägnas åt barn med funktionsnedsättning eftersom de sällan kan hävda sina rättigheter själva med samma kraft som de vuxna. Kulturnämndens arbete ska lägga stort fokus på barn, äldre, landsbygd och civilsamhälle. Kulturen ska kännetecknas av frihet. Kulturlivet vitaliserar demokratin. I detta sammanhang spelar folkbildningen en omistlig roll. Kultur bidrar till bättre hälsa för människor. Kultur är också viktigt för sociala relationer.

Erfarenheter visar att kulturell och demokratisk infrastruktur bidrar till att upprätthålla samhällsgemenskap i tider av kris och krig. Det växande fokuset på säkerhets- och beredskapsfrågor innebär att kulturaktörer behöver lägga mer resurser på detta arbete.

Idrottsrörelsens förenings- och folkbildningsverksamhet är en motor för gemenskap, glädje och bildning. En starkare samverkan mellan den ideella idrottsrörelsen, där inte minst parasporten är viktig, och regionala verksamheter skulle främja fysisk aktivitet - särskilt bland barn och unga.

Digitalisering innebär möjligheter för kulturverksamheter att utvecklas och nå fler genom att öka tillgängligheten till konst och kultur och vidga möjligheterna att ta del av utbud långt bort utan att behöva resa. En stark digital infrastruktur skapar potential för utveckling, tillgänglighet och digital delaktighet i det civila samhället.

Västra Götalandsregionen kan understödja en ökad extern finansiering av kultur genom att främja stödfunktioner för EU-ansökningar. En utvecklad samverkan mellan aktörer kan bidra till bättre resursanvändning. VGR ska aktivt stödja och främja sådan samverkan inom kulturlivets infrastruktur. Kulturaktörer behöver söka olika finansieringsmöjligheter när så är möjligt. Det stärker de enskilda aktörerna och ökar deras oberoende. Inom kollektivtrafiken anser Kristdemokraterna att resenärerna ska stå för hälften av biljettpriserna. Regionen behöver utreda möjligheterna att fastställa liknande nyckeltal för egenfinansiering även inom kulturen.

Det ska vara en självklarhet att de aktörer som regionen samverkar med står bakom grundläggande värden. Västra Götalandsregionen ska stå upp för demokrati och

mänskliga rättigheter. Stöd ska aldrig betalas ut till föreningar eller studieförbund som har extremistiska kopplingar, bryter mot mänskliga rättigheter eller ägnar sig åt bidragsfusk.

Vissa kulturella framställningar kan åsamka rädsla, ångest och otrygghet eller ge upphov till negativa värderingar. Vid sådana fall är det viktigt att regionens ingång är att besökare eller publik på förhand får information om just detta, till exempel genom skyltning. Det är av särskild vikt att det framgår tydligt vilka framställningar som inte är lämpliga för barn.

Det är viktigt att regionen fortsätter att främja insatser som möter de kompetensutmaningar som finns inom kultursektorn. Här krävs även en utvecklad samverkan mellan centrumbildningar, utbildningsinstitutioner och professionella utövare.

Västra Götalandsregionens största kulturinstitutioner, såsom GöteborgsOperan, Göteborgs Symfoniker, Film i Väst och Regionteater Väst, har gott renommé samt erbjuder ett konstnärligt och variationsrikt utbud av hög kvalitet. Det är angeläget att arbetet som bedrivs inom dessa institutioner, för att nå nya publikgrupper, fortsätter att utvecklas.

2.4.2 Stärk civilsamhällets roll i kulturlivet

Naturliga gemenskaper som familjer, släkt, grannskap, företag, intresseföreningar, fackföreningar och trossamfund utgör det civila samhället. Genom tätt samarbete mellan det offentliga, det privata och civilsamhället, däribland det fria kulturlivet, blir kulturen starkare. Civilsamhället har en stor variation av verksamhets- och organisationsformer och kan därigenom främja ett ökat deltagande i kulturlivet inom områden dit etablerade institutioner och marknadskrafter inte når.

Den ofrivilliga ensamheten är ett samhällsproblem som drabbar alla åldrar, alla samhällsklasser, stad som landsbygd. Besvär av ensamhet och isolering är vanligast bland unga och de äldsta. Insatser för att motverka ofrivillig ensamhet är framför allt viktiga för att förbättra den drabbades livssituation, men bidrar på sikt även till minskad belastning på sjukvården. Civilsamhället fyller en oersättlig funktion när det gäller att skapa mellanmänskliga band. Kristdemokraterna föreslår därför att kulturnämnden, i sin detaljbudget, prioriterar att stärka civilsamhällets arbete för att bryta ofrivillig ensamhet.

2.4.3 Öka läsningen bland barn

Betydelsen av tidiga insatser för att främja små barns läsförmåga och språkutveckling kan inte nog understrykas. Idag finns höga krav på att kunna läsa och skriva avancerade texter för att vara en del av samhället samt utöva sina demokratiska rättigheter och skyldigheter. Därför är det angeläget att regionen fortsätter att arbeta med insatser för att öka barns och ungas läslust.

2.4.4 Kultur för äldre

Att vi behöver mer hjälp och mer omsorg för att klara av vardagen när vi blir äldre betyder inte att någon annan ska ta över beslutanderätten över vardagliga ting som kultur, fritidssysslor och hur vi roar oss. Människor tappar inte sina intressen bara för att de blir äldre. Kristdemokraterna vill utveckla kulturinsatserna för äldre, vilket bland annat bidrar till att hälsa och välbefinnande stärks.

2.4.5 Kulturlivet på landsbygden

Infrastrukturen för kultur är mer sårbar på landsbygden och i mindre kommuner, där de i hög utsträckning är beroende av ideella krafter. Målet måste vara att kulturlivet ska ha möjlighet att leva och frodas även på landsbygden. Västra Götalandsregionen ska främja ökad användning av digitala lösningar för att möjliggöra ett brett deltagande utanför de större städerna. Arbetet med att stärka möjligheterna för mindre orter och landsbygden att utvecklas genom kulturella och kreativa näringar ska fortsätta.

2.4.6 Ett levande kulturarv

Varje generation har en skyldighet att förvalta det som lämnats av tidigare generationer för att sedan föra det vidare till nästa. Det handlar självklart om vårt fysiska kulturarv i form av byggnader, konstföremål och fornlämningar, men också om det immateriella kulturarvet i form av idéer, språk, seder, dygder och bruk. Det är av stor vikt att förmedla de värden som byggt och håller samman vårt samhälle samt att det fysiska kulturarvet görs tillgängligt och kommer allmänheten till del.

För att stärka och tillgängliggöra Västra Götalands kulturarv föreslås att en regional kulturkanon tas fram. Den kan synliggöra verk, platser och uttryck som haft stor betydelse för länets utveckling och identitet samt bidra till ökad bildning.

2.4.7 Kompletterande finansiering

Kulturens kostnader ökar snabbare än det offentliga har möjlighet att finansiera. Därför behövs fler vägar för stöd. Tidigare spelade mecenater en viktig roll för att möjliggöra konst och kultur, men i Sverige har det offentliga nästan helt tagit över detta ansvar. Det har lett till att privata bidrag från företag och enskilda inte alltid uppmuntras eller ges rätt förutsättningar. Kristdemokraterna vill införa en gåvoförstärkningsfond där privata donationer kan kompletteras med offentliga medel för att stärka kulturen.

2.4.8 Satsa på fritidskortet

Kristdemokraterna har tagit initiativ till ett nationellt fritidskort för barn och unga, med syftet att öka deltagandet i föreningslivet och motverka stillasittande. Kortet ska även kunna användas för aktiviteter inom kulturskolan. Kristdemokraterna vill att kommuner och regioner ges möjlighet att förstärka det statliga stödet, så att fler barn får tillgång till ett rikt kultur- och fritidsutbud.

3 Västra Götalandsregionens ledningsfunktioner

För att bedriva ändamålsenlig verksamhet inom regionens huvudsakliga ansvarsområden finns ett antal stöd- och ledningsfunktioner. Dessa ska bistå organisationen att uppnå ambitionerna inom dessa områden på ett kostnadseffektivt sätt, i enlighet med kommunallagens bestämmelser.

3.1 Regionstyrelsen

Regionstyrelsen är Västra Götalandsregionens ledande politiska förvaltningsorgan. Den ska vara väl informerad om och ha ansvaret för hela organisationens utveckling samt följa de frågor som kan inverka på dess utveckling. Regionstyrelsen vakar över att nämnder och styrelser fullgör sina uppgifter inom olika verksamhetsområden utifrån regionfullmäktiges beslut och vad som enligt lag och andra författningar vilar på Västra

Götalandsregionen. Det är angeläget att regionstyrelsen utvecklar sitt arbete med det så kallade uppsiktsansvaret.

3.2 Fastigheter

Styrelsen för fastighet, stöd och service svarar för fastighetsförvaltning och lokalförsörjning samt att utveckla och säkerställa effektivt lokalutnyttjande inom regionen. Verksamheten ska bidra till god ekonomi och effektiv användning av resurser. Styrelsen ansvarar också för leverans av stöd- och servicetjänster åt nämnder och styrelser samt åt de aktiebolag där Västra Götalandsregionen äger mer än hälften av aktierna. I ansvaret ligger att utveckla och effektivt utnyttja de synergier och skalfördelar som finns inom och mellan de ingående verksamhetsområdena i fastighet, stöd och service.

Kristdemokraterna värnar människovärdesprincipen. Den innebär att alla människor har lika värde och samma rätt oberoende av personliga egenskaper och funktioner i samhället. Genom åren har samarbetet fördjupats mellan kommunerna och Västra Götalandsregionen i det gemensamma arbetet med att göra miljöer tillgängliga för personer med olika svårigheter; svårt att röra sig, svårt att höra, svårt att se, svårt att bearbeta, tolka och förmedla information samt svårt att tåla vissa ämnen. Tillgängliga och användbara miljöer kräver ett ansvarstagande av både fastighetsägaren och verksamhetsansvarig.

Ett vanligt riktvärde är att kostnader för lokaler – inklusive hyra, drift och underhåll – bör utgöra mellan 5 och 10 procent av sjukvårdens totala kostnader. För att frigöra resurser till den direkta patientvården vill vi ge sjukhusen i uppdrag att arbeta mot ett mål där lokalkostnaderna utgör högst 7 procent av den totala omsättningen. På sikt bör Västra Götalandsregionen ta fram tydliga måltal för sina övriga lokaler.

Ett viktigt led i arbetet med effektiviseringar är att se över användningen av befintliga lokaler. Genom att kontinuerligt göra en lokalbehovsanalys och fastställa det faktiska behovet kan befintliga lokaler användas på ett optimalt sätt och skapa en effektiv miljö som uppfyller behoven hos både medarbetare och patienter.

3.3 Service

Inom området service ansvarar styrelsen för logistik för enhetlig, sammanhållen, hållbar och resurseffektiv logistik och försörjning av varor och tjänster inom Västra Götalandsregionen och, enligt särskilda överenskommelser, till länets kommuner.

Styrelsen har ett långsiktigt strategiskt uppdrag att utveckla logistik- och varuförsörjning med tillhörande tjänster till stöd för Västra Götalandsregionens utförarverksamheter. Styrelsen ansvarar för att ta fram förslag till och genomföra strategiska planer inom logistik- och försörjning. Styrelsen ansvarar också för utvecklingen av ett regionalt optimerat sortiment i samråd med utförarstyrelser och regionstyrelsen.

3.4 Inköp

Västra Götalandsregionen är en av Sveriges största inköpare, vilket skapar möjligheter att koncentrera sig på kvalitet, hållbarhet och kostnadseffektivitet. Ansvaret för inköp ligger på koncernkontoret för att skapa ett starkare och mer strategiskt fokus på inköpsfrågor. Målet är att Västra Götalandsregionens inköp ska vara kostnadseffektiva, rättssäkra och ta tillvara konkurrensen på marknaden. Inköpen ska främja innovativa lösningar och säkerställa ekologiska och sociala hänsyn. Det är angeläget att det finns ett användarvänligt inköpssystem för att alla som avropar varor och tjänster kan arbeta smidigt. Det är också angeläget att spårbarheten i fakturahanteringen kan öka samt att fokus fortsatt är starkt på avtalstrohet.

3.5 Säkerhet och beredskap

För att möta ett alltmer osäkert omvärldsläge och kraftigt ökade nationella krav behöver VGR genomföra åtgärder för att stärka sin förmåga inom säkerhet och beredskap. Arbetet syftar till att skydda VGR:s verksamheter, funktioner och tillgångar samt skapa en trygg miljö för patienter, medarbetare, samverkansaktörer, elever, studenter, resenärer, kunder, besökare och förtroendevalda. En god beredskap och säkerhet är avgörande för att upprätthålla och återställa verksamheten vid störningar, kris eller krig. Det handlar även om att bevara och skydda det demokratiska sättet att leva, mänskliga fri- och rättigheter samt yttrandefriheten.

Kraven på regionerna ökar inom flera områden, bland annat informationssäkerhet, krigsorganisation, vårdens kapacitet samt lagerhållning av utrustning och läkemedel. För att möta detta behöver utbildning och övning inom kris- och krigsledning, katastrofmedicin och informationssäkerhet prioriteras.

VGR ingår i Sveriges totalförsvaret, som utgörs av militärt och civilt försvar. Det civila försvaret omfattar de samhällsviktiga funktioner som måste fungera även under höjd beredskap och krig, exempelvis hälso- och sjukvård, transporter och kollektivtrafik samt livsmedelsförsörjning. På så vis utgör VGR en del av den nationella motståndskraften. Det är även en nationell angelägenhet att skydda kulturarvet under krig.

Regionernas ansvar inom totalförsvaret kräver samverkan med kommuner, privata aktörer och statliga myndigheter. För att undvika en fragmenterad planering behövs gemensamma strukturer, en samordnad planering och ett tydligt ansvarstagande. Detta är avgörande för att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt upprätthålla en nationell förmåga att hantera svåra påfrestningar. Samarbetet mellan regionerna har stärkts i syfte att bidra till ett robust totalförsvaret. Det underlättar även den statliga planeringen och förmågan att möta Natos krav inom ramen för Sveriges medlemskap. Investeringar i den europeiska försvarsindustrin ska möjliggöras under förutsättning att dessa sker i enlighet med demokratiska och etiska principer samt bidrar till att stärka Europas säkerhetsstruktur.

Den snabba digitaliseringen av regionens verksamheter ställer ökade krav på Västra Götalandsregionen att säkerställa en hög nivå av informationssäkerhet och dataskydd. Arbetet inom dessa områden behöver därför stärkas och utvecklas.

4 Västra Götalandsregionens medarbetare

4.1 En attraktiv arbetsgivare

Att säkra kompetensförsörjningen inom välfärden utgör en av de främsta utmaningarna för regioner och kommuner under det kommande decenniet. För att hantera detta krävs ett skärpt fokus på att behålla medarbetare, stärka deras möjligheter till kompetensutveckling och en smartare användning av resurserna. VGR måste vara en attraktiv arbetsgivare som erbjuder en miljö där medarbetare kan växa och vill stanna kvar.

Västra Götalandsregionen är Sveriges största arbetsgivare och de anställda är regionens främsta tillgång. VGR har generellt sett inte problem med att rekrytera personal, utan utmaningen är främst att medarbetare väljer att sluta på grund av brister i den organisatoriska arbetsmiljön. En central del för att komma till rätta med detta är att främja ett hållbart och utvecklande ledarskap och medarbetarskap.

Medarbetares möjlighet och vilja att arbeta i större omfattning påverkas av flera faktorer. Trivsel och uppskattning på arbetsplatsen, liksom fysisk och psykisk belastning, är centrala. Därtill har faktorer utanför arbetet, såsom hälsa, familjeförhållanden och privatekonomi, betydelse. VGR behöver därför skapa förutsättningar och arbeta samlat för att fler ska kunna stanna kvar längre i arbetslivet.

Resultatet av tidigare grönblå satsningar är kraftigt höjda medellöner för svårrekryterade grupper inom hälso- och sjukvården. Utgångspunkten var och är att kompetens och erfarenhet samt ansvarstagande ska återspeglas i lönekuvertet och att det ska finnas en tydlig lönespridning. Medarbetarpolitiken måste fortsatt fokusera på att skapa förutsättningar för ökad kontinuitet och stärkta möjligheter till kompetensförsörjning genom konkurrenskraftiga löner och goda arbetsvillkor. Det är viktigt att fortsatt utveckla incitament för att fler ska välja att utbilda sig inom sjukvårdens bristyrken.

Västra Götalandsregionen ska utveckla och erbjuda moderna anställningar som fungerar väl och uppfattas som attraktiva för medarbetare i olika faser av livet. Det innefattar bland annat modeller för kombinations- och/eller rotationstjänster där medarbetaren kan arbeta inom öppen- och slutenvård, rotera och byta mellan olika arbetsplatser internt och externt. Det är även nödvändigt att vidareutveckla karriärmodellerna och stärka möjligheterna till vidareutbildning.

4.2 Ett hållbart arbetsliv

VGR ska bidra till en bättre hälsa hos medarbetarna genom goda arbetsvillkor, en god arbetsmiljö och förutsättningar för personlig och professionell utveckling. På så sätt skapas hållbara och hälsofrämjande arbetsplatser som bidrar till en trygg miljö fri från kränkande särbehandling.

Arbetet med organisatorisk arbetsmiljö behöver fortlöpa. Friskfaktorer är viktiga för att skapa en hållbar och hälsosam arbetsmiljö och bidrar till att chefer och medarbetare mår bra och presterar väl på arbetet. Arbetsplatser som systematiskt och långsiktigt arbetar med friskfaktorer kommer att förbättra den gemensamma arbetsmiljön. De verksamheter som fortfarande schemaplanerar utifrån individuell schemaplanering

behöver förändra arbetssättet så att arbetstidsförläggningen blir mer förutsägbar och arbetsmiljömässigt hållbar samtidigt som den utgår från verksamhetens behov.

Arbetet med förändrade arbetssätt, uppgiftsväxling och avlastning behöver fortsätta och intensifieras. Vårdutbildad personal ska i högre grad få använda sin kompetens där den gör mest nytta – i det patientnära arbetet. Serviceuppgifter som inte kräver vårdkompetens bör därför i större utsträckning överföras till särskilda servicemedarbetare. Det frigör tid, stärker kvaliteten och bidrar till en mer hållbar arbetsmiljö.

Ett ökat samarbete över organisatoriska gränser är avgörande för att använda resurserna mer effektivt och möta verksamheternas behov. Medarbetare ska kunna ses som en gemensam resurs mellan avdelningar och verksamheter. Uppgiftsväxlingen behöver därför ske samordnat i hela regionen, utifrån en gemensam och långsiktig plan med tydliga standarder vad gäller kvalitet och hygien.

När utbildning, verksamhetsutveckling och lärande i det dagliga arbetet hänger samman stärks både medarbetaren och verksamheten. VGR ska därför skapa goda förutsättningar för introduktion, mentorskap och handledning. Möjlighet till reflektion och lärande i det dagliga arbetet är inte en bisak utan en förutsättning för kvalitet, arbetsglädje samt trygghet för patienterna.

På regionövergripande nivå finns ett ansvar att underlätta bemanningen genom att undanröja eventuella hinder samt skapa goda ramverk och villkor för verksamheter och medarbetare. Det handlar till exempel om ramverk för ersättningar för medarbetare som vill arbeta frivillig övertid, om förändrade regler avseende bisysslor och karens samt ett synsätt där andra sjukvårdsgivare ses som goda komplement till Västra Götalandsregionens egen verksamhet.

Det pågår flera initiativ för att förbättra den eftersatta administrativa informationsmiljön inom VGR. Arbetet omfattar områden såsom ekonomi, HR, informations- och datahantering och forskning. I VGR finns stora möjligheter att nyttja tekniken, både för att minska det administrativa arbetet hos chefer och medarbetare och för att frigöra mer tid för kärnverksamheten. Det kan bland annat göras genom automatisering, robotisering och med hjälp av AI-teknik.

4.3 Tillitsstyrning genom ett stärkt och närvarande ledarskap

Styrningen av verksamheter ska fokusera på helhet, inte detaljer, och bygger på samverkan och tillit. Organisationen ska ha tillit till medarbetarnas förmågor och omdöme.

Subsidiaritetsprincipen – att beslut ska fattas på lägsta möjliga ändamålsenliga nivå – är central inom kristdemokratin. De som arbetar inom sjukvården ska känna att de har makten och ansvaret att vara med och utforma morgondagens sjukvård. Bland vårdens medarbetare i Västra Götaland spirar hela tiden idéer om effektivare arbetssätt, nya hjälpmedel och utrustning som bättre möter medborgarnas behov av hälso- och sjukvård. Vi vill skapa ett arbetsklimat där varje medarbetare känner lust och ansvar att bidra till utvecklingen av hälso- och sjukvården. Beslut i verksamheterna ska så långt som möjligt tas nära medarbetarna. Medarbetarna ska uppleva att de bidrar till helheten och att de gör skillnad för invånarna samt ha goda möjligheter att framföra förslag, idéer

samt kritik.

Västra Götaland är ett län där många högteknologiska företag tar fram nya lösningar inom en lång rad områden. Därför är det särskilt viktigt att hitta vägar att fånga innovationskraften hos vårdens medarbetare och skapa nya kontaktytor mot det västsvenska näringslivet.

Västra Götalandsregionen ska arbeta systematiskt med chefsförsörjning samt sträva efter att identifiera och rekrytera kompetenta chefer bland medarbetarna. Chefer ska erbjudas kontinuerlig ledarskapsutveckling samt stöd i lönesättningen. Särskilt fokus bör ligga på att stärka rollen som ledare, inte minst för första linjens chefer genom att bland annat tydliggöra befogenheter och ansvar.

4.4 Senior kompetens

Ett åldersmedvetet förhållningssätt i verksamheten, med insatser för att locka äldre och erfarna medarbetare att arbeta kvar inom sjukvården, ska fortsätta och utvecklas. Det kan handla om möjlighet till mer flexibla anställningar samt handledar- och mentorsuppdrag. Det är viktigt att göra arbetet attraktivt och att anpassa arbetsuppgifterna till medarbetarnas förmågor. Verksamheterna ska ha friheten att på olika sätt uppmuntra seniora medarbetare att arbeta kvar eller göra tillfälliga insatser för att hantera kompetensbrist.

4.5 Kraftsamling runt utbildningsuppdraget och framtidens medarbetare

En växande befolkning, stora pensionsavgångar och omställningen inom sjukvården kommer att innebära större och delvis förändrade kompetens- och rekryteringsbehov. Det är därför nödvändigt med ett strategiskt arbete med utbildning och kompetensutveckling utifrån nuvarande och framtida kompetensbehov med en kraftsamling kring utbildningsuppdraget för att locka dagens unga att bli framtidens medarbetare i Västra Götalandsregionen.

VGR:s kapacitet att ta emot studerande för utbildning, praktik eller motsvarande, måste vara tillfyllest, nyttjas optimalt och hålla hög kvalitet. För att klara kompetensförsörjningen av specialistläkare inom identifierade bristspecialiteter utifrån kompetensförsörjningsplanen, behövs en noggrann uppföljning och ett tydligare ansvar för styrning och prioritering, dimensionering och finansiering av AT, ST och BT. Utveckling och nyttjande av kliniska simulerings- och träningscentrum bör säkerställas, och kan nyttjas av såväl medarbetare som studenter.

5 Hållbarhet

Hållbarhetspolicy och Hållbarhetsmål 2030 är de styrande dokument som beskriver VGR:s långsiktiga ambitioner och inriktning för organisationens hållbarhetsarbete. VGR:s arbete med att främja hållbar utveckling utgår från en ekonomisk, social och miljömässig dimension. Ekonomisk hållbarhet innebär en ekonomi som är hållbar över tid och som stödjer möjligheterna att uppnå ekologisk och social hållbarhet. VGR ska ha en god ekonomisk hushållning, en långsiktig ekonomi i balans, ansvarsfulla investeringar och hållbara upphandlingar.

Det är avgörande att alltid värna människans värdighet och välbefinnande i alla politiska beslut som fattas. Genom att ställa höga krav kring miljö, klimat, arbetsmiljö och mänskliga rättigheter i alla upphandlingar kan Västra Götalandsregionen spela en aktiv roll för att säkerställa en hållbar utveckling. Genom att integrera hållbarhetskrav i inköpsprocessen bidrar VGR till att minska den negativa påverkan på människor och miljö under varans eller tjänstens livscykel.

5.1 Minskad miljö- och klimatpåverkan

VGR:s interna miljöarbete ska bidra till ett resurseffektivt, giftfritt och hållbart nyttjande av ekosystem med låg klimatpåverkan och stärkt biologisk mångfald. Detta bidrar till en hållbar framtid och en livsmiljö av hög kvalitet för kommande generationer. Cirkulär ekonomi innebär att resurser används på ett långsiktigt hållbart sätt där avfall minskas samt återanvändning och återvinning ökas. Detta ska vara ett viktigt perspektiv vid regionens verksamheter, inköp och upphandlingar. Hållbar resursanvändning också innebära ekonomiska besparingar och förbättrad lönsamhet genom att råvaror och energi tas tillvara i större utsträckning. Genom att utveckla nya arbetssätt, främja innovation och använda resurser mer effektivt skapas klimateffektiva verksamheter som tar ansvar för både miljö och ekonomi.

För att skydda människors hälsa och miljön ska VGR:s verksamheter bedriva ett systematiskt kemikaliarbete genom regelbundna inventeringar av kemiska produkter. Åtgärder behövs för att reducera läkemedelsutsläpp från VGR:s vårdverksamheter. Studier visar på förekomst av antibiotikamängder i sjukhusens avlopp som gynnar tillväxt av antibiotikaresistenta bakteriestammar. Arbetet med att inventera produkter som innehåller PFAS och identifiera ersättningsprodukter ska intensifieras.

I förvaltningen av regionens mark och fastigheter ska biologisk mångfald värnas och särskilt värdefulla naturmiljöer skyddas och utvecklas. Regionens livsmedelsupphandling ska bidra till att en stor andel av de upphandlade livsmedlen är ekologiska och regionalt producerade samt värna svenska mervärden som låg antibiotikaanvändning och god djurvälstånd. Genom medvetna val kan VGR förena miljöansvar med en stärkt regional livsmedelsproduktion. Hållbara transporter och resor är avgörande för att minska klimatpåverkan, eftersom dagens transportsystem till stor del är beroende av fossila bränslen. Omställningen behöver ske ansvarsfullt, så att klimatnytta förenas med rimliga villkor för invånare och företag i hela regionen.

5.2 Hållbarhetsarbete för god hälsa, jämlikhet och delaktighet

VGR behöver säkerställa jämlik tillgång till hälso- och sjukvård och hjälpmedel samt att hinder för personer med funktionsnedsättning vid digitala tjänster och elektronisk identifiering undanröjs. Alla människor ska kunna kommunicera med regionens verksamheter och ta del av deras information och tjänster. VGR:s information ska vara lätt att uppfatta, förstå och använda. Information till allmänheten, inklusive kommunikation vid kris- och risksituationer, behöver erbjudas i tillgängliga format och genom tekniska hjälpmedel. Funktionshinderperspektivet ska genomsyra arbetet i strategier som berör hot mot folkhälsa samt krishantering. Ingen invånare ska bli diskriminerad eller bortglömd i arbetet för ett hållbart, tryggt och välfungerande samhälle.

Finansverksamheten ska präglas av god etik och hållbarhet som bidrar till genomförande av VGR:s hållbarhetsmål, där beslut grundas på långsiktigt ansvarstagande både ekonomiskt, miljömässigt och socialt. Finansverksamheten ska också bedrivas på ett sådant sätt som förebygger och minimerar välfärdsbrott, korruption, penningtvätt och annan otillbörlig påverkan på verksamheten.

VGR ska arbeta för god och jämlik hälsa genom hela livet i egen verksamhet och genom samverkan inom VGR och med andra samhällsaktörer. Av särskild vikt är hälsofrämjande och förebyggande arbete med särskilt fokus på levnadsvanornas och kulturens hälsofrämjande effekter, samverkan för folkhälsa, investeringar i barn och ungas hälsa och utveckling. Arbetet för att förebygga psykisk ohälsa, ofrivillig ensamhet och självmord ska prioriteras.

Samverkan såväl inom VGR som med externa aktörer, inklusive civila samhällets organisationer, är avgörande i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. VGR ska samverka med Västra Götalands kommuner för ett sammanhållet, långsiktigt och jämlikt folkhälsoarbete med folkhälsoavtal som bas.

Västra Götalandsregionen ska som samhällsaktör vara en föregångare och agera för en hållbar utveckling. Demokratiska värden, som delaktighet och inflytande i samhällslivet och över sina egna livsvillkor, är avgörande för en god hälsa.

Barn och unga är en grupp som alltför ofta har svårt att få sin röst hörd. För att kunna efterleva och tillämpa barnkonventionen måste ett barnrättsperspektiv genomsyra hela organisationen, från styrning och ledning till verksamhetsnivå.

Sverige har ratificerat flera konventioner om mänskliga rättigheter och VGR är skyldig att respektera, skydda, uppfylla och främja rättigheterna. Jämlikhet, jämställdhet och lika rättigheter betyder att alla människor är lika mycket värda och ska ha likvärdiga möjligheter. VGR:s arbete för jämlikhet och lika rättigheter grundas i de mänskliga rättigheterna och utgår från de sju diskrimineringsgrunderna samt aspekter kring ojämlikhet. Bemötandet inom VGR ska präglas av respekt för alla människors lika värde samt individens rätt till självbestämmande och integritet.

VGR ska arbeta med att skapa trygga miljöer och verksamheter fria från våld, hot och kränkningar, samt ha rutiner för att hantera incidenter och ge stöd till utsatta personer. Västra Götalandsregionen ska vara en öppen och transparent organisation som människor litar på. Civilsamhällets unika möjligheter och förmåga att angå och nå ut till invånare ska tas till vara. VGR ska även stärka den idéburna sektorns möjligheter att bidra till den lokala och regionala utvecklingen. VGR ska involvera, lyssna in och beakta synpunkter och erfarenheter från dem som berörs av verksamheten. Genom öppenhet, dialog och ett tydligt ansvarstagande kan regionen bidra till att stärka tillit, trygghet och delaktighet i hela Västra Götaland.

6 Västra Götalandsregionens ekonomi

De år som GrönBlå Samverkan styrde resulterade i goda ekonomiska resultat. De negativa resultaten under de senaste åren och det prognostiserade resultatet för år 2026 innebär att det finns en risk för att underliggande kostnadsproblem byggs på och ökar och blir ett problem att hantera i kommande budgetar. De positiva resultat som i dagsläget prognostiseras för åren 2027 till 2029 är fortfarande osäkra och kommer bara att inträffa om verksamheterna genomför planerade kostnadsänkande åtgärder samt om konjunkturen utvecklas väl. VGR:s ekonomiska resultat måste efter år av underskott stabiliseras och generera överskott i enlighet med antagen policyn för god ekonomisk hushållning, detta för att långsiktigt säkra pensioner, investeringar och VGR:s andra åtaganden.

6.1 Ekonomisk utblick

Den globala ekonomiska utvecklingen präglas fortsatt av stor osäkerhet till följd av händelser i vår omvärld. Den svenska konjunkturuppgången har skjutits fram något i tid, även om BNP-tillväxten väntas växa snabbare 2026 än 2025 (Källa: SKR). Samtidigt dämpas utvecklingen av en svag internationell konjunktur och fortsatt osäkerhet kring inflation, energipriser och världshandel. De senaste årens höga pensionskostnader har pressat resultaten kraftigt, även om kostnadsutvecklingen nu stabiliserats.

Utöver den osäkra ekonomiska framtiden kommer kompetensförsörjningen fortfarande att vara den stora utmaningen, vilket förklaras av den demografiska utvecklingen som medför en lägre tillväxt av sysselsatta. Samtidigt finns motverkande utveckling och trender som kan lindra problemen, till exempel att allt fler förlänger sitt arbetsliv och potentialen i nya arbetssätt och ny teknik.

Osäkerheterna påverkar förutsättningarna för finansiering och planering. Tidplanen för regionens budget behöver balansera behovet av tidiga förutsättningar för förvaltningar och bolag mot behovet av att kunna styra om resurser om förutsättningarna förändras fort. Det innebär att ett budgetbeslut i juni kan behöva kompletteras med kompletterande beslut under hösten 2026.

6.2 Skatteintäkter och generella statsbidrag

I reala termer väntas skatteunderlaget öka med 1,9 procent per år under perioden 2026–2029. Trots detta kvarstår effekterna av den kraftiga urholkning som skedde under 2023–2024, vilket innebär att nivån på det reala skatteunderlaget fortsatt är lägre än tidigare.

De generella statsbidragen ingår i systemet för kommunalekonomisk utjämning som tillsammans med skatter fördelas till regionbidrag i samband med regionfullmäktiges budgetbeslut. Utöver generella statsbidrag tillkommer riktade statsbidrag inom flera områden. I budgetpropositionen för 2026 aviserade regeringen om ett flertal riktade statsbidrag för 2026 och planåren 2027–2028. Bland annat är det fortsatta satsningar inom psykisk ohälsa och barn- och ungdomspsykiatri, vård för flickors och kvinnors hälsa, statligt finansierade IVF-försök och svårbehandlade ätstörningar.

Index för hälso- och sjukvården sätts till 2,5 procent och för övriga till 3,0 procent, innan vissa justeringar. För planåren 2028 och 2029 har index satts till 1,0 procent för alla nämnder och styrelser, med anledning av stor osäkerhet inför kommande rapporter. Dessa index kommer med stor sannolikhet att redigeras inför dessa år. Efter indexuppräknningar har effektiviseringar genomförts för vissa verksamheter.

6.3 Investeringar

Västra Götalandsregionen står alltså inför stora reinvesteringsbehov. Prisutvecklingen på vissa byggnadsmaterial har ökat, men samtidigt gör konjunkturläget att nya upphandlingar kan bli mer fördelaktiga. Detta påverkar budgeten för större fastighetsinvesteringar som beslutades i ett lägre kostnadsläge och projekt som är under pågående planering. Investeringar i sig är en årlig utgiftsrestriktion. Därför beror det faktiska utfallet gentemot budget på om investeringarna håller tidplan och kan genomföras i tid. Under rådande ekonomiska förhållanden finns det anledning att nogsamt pröva alla investeringar.

6.4 God ekonomisk hushållning

Enligt kommunallagen ska en regions budget upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. För att uppnå god ekonomisk hushållning på lång sikt räcker dock inte ett resultat på eller precis över noll. Ett överskott behövs exempelvis för att inflationsskydda det egna kapitalet och för att finansiera investeringar och pensionsutbetalningar.

Ekonomiska marginaler behövs också för att möta konjunkturer, klara oväntade kostnader och genomföra utvecklingsinsatser. En viktig förutsättning för god ekonomisk hushållning är att bygga upp ekonomiska resurser under gynnsamma år (exempelvis genom avsättning till resultatutjämningsreserven) för att klara år med vikande ekonomi.

För en hållbar ekonomisk utveckling krävs en långsiktigt hanterbar nettokostnadsutveckling. I praktiken innebär det att takten för nettokostnaderna inte ska överstiga prognoserna för intäkter från skatter, generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning.

De ekonomiska utmaningarna för kommuner och regioner blir alltmer påtagliga. De senaste åren med hög inflation, ökade pensionskostnader och stigande räntekostnader har inneburit till historiskt låga resultat i sektorn. De senaste årens svåra ekonomiska läge har ställt krav på att prioritera och planera långsiktig samt att ta ansvar för en god ekonomisk hushållning och det är viktigt att detta arbete fortsätter även när det ekonomiska läget vänder och ser bättre ut.

Budgetförslaget visar ett resultat på 1 182 mnkr för 2027.

Budgetförslaget är baserat på Sveriges Kommuner och Regioners rapport om budgetförutsättningar som publicerades den 29 april.

6.5 Ekonomisk inriktning för Västra Götalandsregionen

Den övergripande ekonomiska inriktningen är att Västra Götalandsregionen ska ha en god resultatutveckling och finansiell kapacitet samt präglas av god ekonomisk riskhantering och kontroll. Dessa är tätt sammankopplade områden.

Ekonomiska överskott är nödvändiga för att bygga upp den finansiella kapaciteten inför kommande år, och för att säkra en god resultatutveckling krävs en effektiv hantering av uppkomna risker och kontroll över den ekonomiska utvecklingen.

Här är budgetföljsamhet och en ändamålsenlig ekonomistyrning viktiga komponenter. Den finansiella kapaciteten är bland annat betydelsefull för att Västra Götalandsregionen ska kunna betala medarbetarnas framtida pensioner och ett visst överskott i den löpande driften krävs för att investeringsutgifter inte ska leda till en allt för kraftig skuldsättning.

6.5.1 Finansiella mål

Mål	Fokusområden
God finansiell flexibilitet och styrning.	<ul style="list-style-type: none"> • Låg andel långsiktigt bindande kostnader. • God budgetföljsamhet.
God finansiell stabilitet och balans.	<ul style="list-style-type: none"> • Stabil kostnadsutveckling. • Positiva ekonomiska resultat.
God finansiell kapacitet.	<ul style="list-style-type: none"> • God kortsiktig betalningsberedskap. • Tryggt pensionsåtagande. • Positiv soliditet.

6.5.2 Investeringsram

Tidigare har investeringsbudgeten hanterats likadant som driftbudgeten, med årliga beslut om det kommande budgetåret och två planår. Hanteringen är förstälig, men inte oproblematis. En lösning på problemet är att i investeringsbudgeten årligen besluta om storleken på de investeringsutgifter som VGR långsiktigt har råd med, men inte fördela beslutade investeringsutgifter på enskilda budgetår. Investeringsramen för perioden 2027–2036 föreslås därför vara 66 mdkr.

6.6 Fördelning av regionbidrag under perioden

Kristdemokraterna håller fast vid prioriteringar och långsiktig planering samt säkerställande av god ekonomisk hushållning.

Förändringar i internhandeln

Från och med 2026 infördes flera förändringar i hur varor och tjänster hanteras inom regionen. Dels att digitaliseringsöverenskommelsen (DÖK) för vissa tjänster avskaffades och gradvis ersattes med en ny styrmodell. Dels en övergång till anslagsfinansiering för konferensservice, rekryteringscenter, lärportalen och utbildningssamordning. I ett ärende till regionstyrelsen den 19 maj 2026 så föreslog koncernkontoret en utökad andel anslagsfinansiering för ägarstyrda tjänster för ytterligare delar av DÖK, delar av serviceöverenskommelsen (SÖK) samt lokalkostnader för delar av VGR:s administrativa

kontorslokaler. Införandet föreslås från och med 1 januari 2027.

Om beslutet blir enligt förslag kommer växlingar av regionbidrag att behöva göras mellan berörda nämnder och styrelser. Uppdragsgivande nämnder hanterar det i sin tur genom minskade ersättningar i uppdragen till utförarstyrelserna, vilket kompenseras motsvarande i sin tur genom minskade kostnader.

Det finns fortfarande frågor, främst rörande konsekvenser, som behöver klargöras innan dessa växlingar kan göras. Exakta volymer för 2027 är heller inte klara i tid för budgetbeslutet, så ett eventuellt beslut om växlade belopp behöver i så fall fattas i den budget som det nyvalda regionfullmäktige fastställer i november 2026.

Operativa hälso- och sjukvårdsnämnden (OSN)

Medel har tillförts för demokratiskt tryck, prostata-screening, målet att uppnå 1 100 patienter per allmänläkare, tarmcancerscreening, vaccinering covid i enlighet med planeringsunderlagen. Nämndens regionbidrag minskas med 9,4 mnkr i växling till kulturnämnden som avser Medicinskhistoriska museet. Nämnden åläggs även en effektivisering.

Regionstyrelsen

Styrelsen tillförs:

- 100 miljoner kronor (mnkr) för digitala tjänster, 2028 ökar summan med 70 mnkr och 2029 ökar den ytterligare med 55 mnkr.
- 80 mnkr för ökade kostnader för säkerhet och beredskap, 2028 ökar summan med 50 mnkr och 2029 ökar den ytterligare med 20 mnkr.
- 300 mnkr för vårdinformationsmiljö som växlas från moderförvaltningen.

Styrelsen åläggs även en effektivisering.

Miljö- och regionutvecklingsnämnden

Nämnden åläggs en effektivisering.

Kulturnämnden

9,4 mnkr tillförs i växling till kulturnämnden som avser Medicinskhistoriska museet. Nämnden åläggs även en effektivisering.

Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden

Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden åläggs en effektivisering.

I övrigt fastställs styrelsers och nämnders regionbidrag i enlighet med tabell nedan.

6.7 Tabellverk regionbidrag

	Budget 2027	Plan 2028	Plan 2029
	Regionbidrag	Regionbidrag	Regionbidrag
Hälsa- & sjukvård	58 409,9	59 434,4	60 539,5
Strategisk SN	144,6	146,0	147,5
Operativ SN	58 092,6	59 114,0	60 215,8
Delregionala nämnderna	172,7	174,5	176,2
DRN N:a	28,9	29,2	29,5
DRN S:a	24,0	24,3	24,5
DRN Ö:a	27,8	28,1	28,4
DRN V:a	32,2	32,5	32,9
DRN Gbg	59,8	60,4	61,0
Regional utveckling	8 681,0	9 409,7	9 983,0
Miljö- och regionutvecklingsnämnden	953,5	1 009,0	1 036,2
Kulturnämnden	1 204,8	1 216,9	1 229,0
Infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden	6 522,7	7 183,9	7 717,7
Serviceverksamheter	1 517,8	1 550,0	1 620,7
Styrelsen för fastighet, stöd och service	1 392,5	1 492,2	1 572,1
Styrelsen för logistik	98,0	30,3	20,8
Nämnd Hälsan & stressmedicin	27,2	27,5	27,8
Regiongemensamt	6 504,1	7 493,5	8 038,4
Regionfullmäktige	148,5	150,0	151,5
Regionstyrelsen	4 180,0	4 341,9	4 460,3
Regionstyrelsen	3 861,2	4 019,8	4 135,0
Personalutskottet	253,0	255,6	258,1
Hållbarhetsutskottet	65,8	66,5	67,1
Revisorskollegiet	29,6	29,9	30,2
Patientnämnderna	31,0	31,3	31,6
Koncernbanken	-302,1	-302,1	-302,1
Moderförvaltningen	2 417,0	3 242,4	3 666,9
Summa	75 112,9	77 887,6	80 181,6

7 Ekonomitabeller

7.1 Resultaträkning

(Mnkr)	2027	2028	2029
Verksamhetens intäkter, inkl riktade statsbidrag	17 375	17 896	18 433
varav riktade statsbidrag	3 300	3 300	3 300
Verksamhetens kostnader, exkl av- och nedskrivningar	-87 827	-89 782	-91 861
Avskrivningar och nedskrivningar	-4 108	-4 534	-4 901
Verksamhetens nettokostnad	-74 560	-76 420	-78 329
Skatteintäkter	61 656	64 364	67 067
Kommunalekonomisk utjämning inkl generella statsbidrag	14 639	14 817	15 015
varav generella statsbidrag	6 953	7 127	7 305
Finansiella intäkter	138	138	138
Finansiella kostnader	-691	-1 606	-1 991
ÅRETS RESULTAT	1 182	1 293	1 900

7.2 Balansräkning

(Mnkr)	2027	2028	2029
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar	93	164	228
Byggnader och Mark	29 109	31 502	33 419
Maskiner och inventarier	15 732	18 667	21 685
Finansiella anläggningstillgångar	1 100	1 100	1 120
Summa anläggningstillgångar	46 034	51 433	56 452
Bidrag till infrastruktur	2 270	2 072	1 875
Omsättningstillgångar			
Förråd	900	918	936
Kortfristiga fordringar	6 400	6 528	6 659
Kortfristiga placeringar	23 010	19 560	19 622
Kassa och bank	500	500	500
Summa omsättningstillgångar	30 810	27 506	27 717
SUMMA TILLGÅNGAR	79 114	81 011	86 044
EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER			
Eget kapital			
Årets resultat	1 182	1 293	1 900
Övrigt eget kapital	14 025	15 207	16 500
varav resultatutjämningsreserv	43	43	43
Summa eget kapital	15 207	16 500	18 400
Avsättningar			
Avsättning pensioner	39 866	40 986	42 872
Övriga avsättningar	7 084	6 484	5 884
Summa avsättningar	46 950	47 470	48 756
Skulder			
Långfristiga skulder	3 565	3 565	3 565
Kortfristiga skulder	13 392	13 476	15 323
Summa skulder	16 957	17 041	18 888
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER	79 114	81 011	86 044

8 Besluts punkter

Regionfullmäktige föreslås besluta följande:

1. Regionfullmäktige fastställer Västra Götalandsregionens budget innehållande mål, fokusområden och regionbidrag till nämnder och styrelser för budgetåret 2027 och planåren 2028–2029.
2. Regionfullmäktige fastställer skattesatsen för 2027 till 11:48 öre per skattekrona.
3. Regionfullmäktige fastställer investeringsramen för perioden 2027–2036 till 66 miljarder kronor.
4. Regionfullmäktige fastställer fastighetsindex till två procent.
5. Regionstyrelsen bemyndigas att fastställa investeringsplan inom investeringsramen enligt beslutspunkt tre.
6. Regionstyrelsen bemyndigas att fatta beslut om tekniska justeringar av regionbidrag till nämnder och styrelser under förutsättning att ärendena inte är av principiell art.
7. Regionstyrelsen bemyndigas att disponera medel inom koncernbanken och moderförvaltningen i syfte att kunna fullfölja samordningsansvaret och uppgiften om övergripande ansvar för verksamheter i egen regi.
8. Regionstyrelsen får i uppdrag att besluta om riktlinjer för nämnders och styrelser arbete med uppdrag och detaljbudget.
9. Regionstyrelsen bemyndigas att fastställa fördelningen av regionbidragen till de två nya patientnämnderna utifrån regionfullmäktiges samlade ram till patientnämnderna.
10. Regionstyrelsen ska senast den 30 oktober teckna digitaliseringsöverenskommelse med berörda verksamheter.
11. Styrelsen för fastighet stöd och service och styrelsen för logistik ska senast den 30 oktober 2026 teckna fastighets- och serviceöverenskommelser med berörda verksamheter.
12. Operativa hälso- och sjukvårdsnämnden, kulturnämnden, miljö- och regionutvecklingsnämnden och infrastruktur- och kollektivtrafiknämnden ska senast den 30 oktober besluta om uppdrag till utförarstyrelser. I uppdragen ska budgetens mål och fokusområden omhändertas.
13. Nämnder och styrelser ska senast den 14 december 2026 fastställa detaljbudget i form av plan för verksamhet och ekonomi för 2027 samt inriktning för verksamhet och ekonomi för åren 2028 och 2029 i enlighet med regionfullmäktiges budget, regionstyrelsens riktlinjer och uppdragsnämnds uppdrag.
14. Patientnämnd Göteborg, Patientnämnd norra, Patientnämnd södra, Patientnämnd västra och Patientnämnd östra exkluderas från kravet på beslut om detaljbudget för 2027.
15. De två nya patientnämnderna ska senast den 26 februari 2027 fastställa detaljbudget i form av plan för verksamhet och ekonomi för 2027 samt inriktning för verksamhet och ekonomi för åren 2028 och 2029 i enlighet med regionfullmäktiges budget och regionstyrelsens riktlinjer.